

Abstract: Dit onderzoek is een beschrijving en verkenning naar de mate van complementariteit van de culturele uitgaven van gemeenten op verschillende geografische niveaus. De statistische data van alle gemeenten in BrabantStad is door middel van een rekenmethode omgezet naar resultaten die te interpreteren zijn als prioriteiten in de cultuurbudgetten van gemeentes. Dit gebeurt door de verhoudingen tussen verschillende subsectoren te vergelijken met het nationaal Nederlands gemiddeld percentage. Hoe hoger het geografische niveau, hoe dichter de resultaten bij het normaal komen. Dit onderzoek geeft teken dat gemeentelijke uitgaven elkaar kunnen aanvullen bij bepaalde subsectoren, maar levert geen onomstotelijk bewijs. Hiernaast blijkt dat bepaalde stedelijke regio's zich specialiseren in een bepaalde subsector. Vervolgonderzoek kan focussen op schaalvergroting en op de comparatieve voordelen die bepaalde gebieden hebben en hoe gemeenten hun budgetten hier strategisch op aanpassen.

Cultuuraccenten

Onderzoek naar de regionale complementariteit en accenten van gemeentelijke cultuuruitgaven op meerdere geografische niveaus in Nederland in 2017.

Maurick Reuser
Student bestuurskunde aan Tilburg University
maurick_r@hotmail.com

Inhoud

Voorwoord	2
Inleiding.....	3
Theoretisch kader.....	5
Economische theorieën.....	5
Publieke waarde	5
Freeriding	5
Collective action problem.....	5
Comparative advantage	6
Het Nederlands cultureel bestel	7
Decentralisatie.....	7
Thorbeckes adagium	7
Financiering en verantwoordelijkheden	7
Culturele infrastructuur en cultuurbeleid	8
Complementariteit van culturele infrastructuur.....	8
Subsectoren in de cultuursector	9
Centrale- en buurgemeenten.....	11
Methode en data.....	13
Data	13
Subsectoren.....	13
Geografische indelingen.....	14
Mate van complementariteit	15
Resultaten	17
Nederland.....	17
BrabantStad.....	20
Stedelijke regio Breda	23
Stedelijke regio Eindhoven.....	25
Stedelijke regio Helmond	29
Stedelijke regio 's-Hertogenbosch	31
Stedelijke regio Tilburg.....	33
Conclusie en discussie	35
Bibliografie	37
Appendix: berekening ratio's voor alle gemeenten in BrabantStad	39

Voorwoord

Dank aan Renske van der Zee en Lonneke de Kok, senior beleidsadviseurs bij de Raad voor Cultuur, voor het begeleiden in mijn stage bij de Raad voor Cultuur en tijdens mijn onderzoek. Ook dank aan Rob Pranger en Vera Leijtens, professoren en stagebegeleiders bij Tilburg University, voor het bieden van raad en daad over diverse onderwerpen in dit onderzoek.

Maurick Reuser, 25 juni 2021.

Inleiding

In 2017 bracht de Raad voor Cultuur een advies uit over de rol van stedelijke cultuurregio's in het cultuurbestel (Raad voor Cultuur, 2017). De aanleiding hiervan is de druk die er op dit bestel is ontstaan, onder andere ten gevolge van de cultuurbezuinigingen die de Rijksoverheid in 2013 heeft doorgevoerd. Een aantal andere ontwikkelingen, zoals verstedelijking, regionalisering, mondialisering en digitalisering, dagen het cultuurbestel ook uit. Omdat lokaal cultuurbeleid meer maatwerk kan leveren en meer rekening kan houden met lokale behoeften, zijn het juist de gemeenten en provincies die een sleutelrol kunnen spelen bij deze uitdagingen.

Afgelopen jaren zijn diverse bottom-up samenwerkingsverbanden tussen meerdere gemeenten en/of provincies ontstaan, met het doel om de positie van lokale en regionale culturele infrastructuur te versterken. Vooruitlopend op de subsidieperiode (2021-2024) heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gemeenten en provincies uitgenodigd om een cultuurprofiel (regioprofiel) op te stellen. Aan de uitnodiging van de minister hebben vijftien samenwerkingen gehoor gegeven.¹ De cultuurprofielen moeten de basis vormen voor een beter op elkaar afgestemd later lokaal, regionaal en nationaal cultuurbeleid. Dit staat haaks op een werkwijze waarbij ieder openbaar lichaam zelfstandig beleid maakt en uitwerkt. Door middel van samenwerking en coördinatie is het doel een beter beeld krijgen van wat de regio cultureel nodig heeft en hoe dit met alle overheidsmiddelen het doelmatig en doeltreffend ondersteunt kan worden. De cultuurprofielen zijn een eerste aanzet tot het versterken van het integrale beleid tussen alle bestuurslagen. Bijkomstig geven de cultuurprofielen voor de regio's zelf een helder beeld wat er belangrijk is voor hen en waar ze in willen investeren. Deze gezamenlijke visie op cultuur staat centraal voor de betrokken provincies en gemeenten.

Cultuur bestaat uit meerdere onderdelen die op allerlei wijzen gecategoriseerd kunnen worden. Het is voor de Raad voor Cultuur belangrijk dat iedere inwoner in Nederland toegang heeft tot verschillende typen culturele infrastructuur op verschillende niveaus. Een probleem die in de praktijk en literatuur voorkomt is het *freeridersprobleem*. Partijen zijn niet bereid de kosten te dragen voor hun eigen gebruik van een publiek goed of dienst, maar bij wijze van spreken rijden wel gratis mee met betalende partijen (Bovens, 't Hart, Van Twist, Van den Berg, Van der Steen, & Tummers, 2017). Håkonsen en Løyland (2015) en Werck, Heyndels en Geys (2008) constateren bij gemeenten in respectievelijk Noorwegen en België dat er sprake is van freeridersgedrag tussen centrumgemeenten en buurgemeenten. Dit wil zeggen dat de buurgemeenten hun uitgaven negatief aanpassen op de culturele diensten die al in de centrumgemeente gefaciliteerd worden.

In de verkenning Cultuur voor stad, land en regio constateert de raad dat verschillende geldstromen onvoldoende op elkaar zijn afgestemd. Hij vermeld in dit advies de beeldspraak 'Door de houtjes bij elkaar te leggen, maken we een groter vuur.' Voor de raad is het nuttig om inzichtelijk te krijgen hoe de uitgaven van verschillende cultuurposten van centrum- en buurgemeenten zich tot elkaar verhouden. Om hier een begin aan te geven, focust dit onderzoek op de complementariteit van de cultuuruitgaven van Nederlandse gemeenten in de cultuurregio BrabantStad, één van deze regio's die gehoor heeft gegeven aan de uitnodiging van de minister van OCW om een regioprofiel op te stellen. BrabantStad is een intergemeentelijk samenwerkingsverband bestaande uit de vijf steden Breda, Den

¹ Alle vijftien regionale proeftuinen: Arnhem-Nijmegen, BrabantStad, Ede-Wageningen, Flevoland, Haaglanden, Leiden, Metropoolregio Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Stedelijke Cultuurregio Zuid, Stedendriehoek, Twente, We the North, Zeeland en Zwolle.

Bosch, Tilburg, Eindhoven en Helmond en de provincie Noord-Brabant die op economisch, ruimtelijk, sociaal en cultureel terrein samenwerken.

Het voornaamste doel van dit onderzoek is om te verkennen en beschrijven wat complementariteit inhoudt en hoe dit toegepast kan worden op Nederland, in het bijzonder de gemeenten in BrabantStad. Het onderzoek is maatschappelijk relevant omdat het de raad inzicht verschaft over hoe gemeentelijke uitgaven in BrabantStad zich tot elkaar verhouden. Dit onderzoek is wetenschappelijk relevant doordat het een methode ontwikkelt om de mate van complementariteit van gemeentelijke uitgaven te bepalen en hierbij voortbouwt op bestaande literatuur en onderzoeken over cultuurbeleid en stedelijke regio's.

Het onderzoek is een kwantitatief onderzoek, wat inhoudt dat de data numerieke gegevens zijn. Dit betekent dat de resultaten een beschrijvend en niet-normatief karakter hebben. De gegevens zijn verzameld van een CBS-onderzoek naar cultuurlasten van gemeenten en provincies in 2017 (Van der Holst & Wilmink, 2018a). Door de geringe omvang van het onderzoek worden de gegevens niet statistisch geanalyseerd of gezocht naar causale verbanden. In plaats daarvan wordt aan de hand van een rekenmethode beschreven hoe de cultuuruitgaven van de gemeenten in de omgeving van BrabantStad zich tot elkaar verhouden.

In het theoretisch kader worden eerst de verschillende begrippen die relevant zijn voor het onderzoek beschreven en ingekaderd. In de methode- en datasectie wordt duidelijk hoe de data wordt verwerkt tot een output en hoe dit geïnterpreteerd moet worden. In het conclusie en discussie hoofdstuk presenteert dit rapport de belangrijke bevindingen op *face value*, de sterkte- en zwaktepunten van dit onderzoek en de mogelijkheden tot vervolgonderzoek.

Theoretisch kader

Economische theorieën

Publieke waarde

Publieke waarde is dat wat de maatschappij ervaart als toegevoegde waarde voor de samenleving (Bovens et al., 2017, p. 52). Door zowel de overheid, gemeenschap als markt kan publieke waarde gerealiseerd worden. Overheden kunnen actief sturen op publieke waarde als politieke keuze, of als reactie op marktimperfecties. Een van deze marktimperfecties betreft de productie van publieke goederen (Bovens et al., p. 66). Publieke goederen zijn goederen die niet-uitsluitbaar en niet-rivaliserend zijn: wanneer publieke goederen eenmaal geproduceerd zijn, kan niemand uitgesloten worden van het gebruik. Hiernaast veranderen de productiekosten niet significant met extra gebruikers. De markt is alleen in staat om private goederen efficiënt produceren. Dit zijn goederen die uitsluitbaar én rivaliserend zijn (Krugman & Wells, 2015). Door *wrong incentives* worden alle andere type producten geproduceerd in de verkeerde hoeveelheden. Om deze reden kan de overheid ervoor kiezen te interveniëren in de productie van bepaalde goederen. Bij bemoeigoederen vindt de overheid dat dit type goederen overal beschikbaar moeten zijn. Bemoeigoederen kunnen onder publieke goederen vallen, maar niet per se, omdat de overheid ook ervoor kan kiezen de productie van goederen te reguleren die (negatieve) externe effecten hebben (Bovens et al., p 66). Bemoeigoederen zijn dus een type goed die een normatief element bevatten, doordat de overheid een politieke keuze maakt te interveniëren. Omdat cultuur maatschappelijk waarde heeft, wil de overheid dat cultuur overal beschikbaar is. Cultuur is dan een bemoeigoed: door belastingen te heffen en te subsidiëren, kan de overheid investeren in publieke goederen, waaronder cultuur, waardoor de samenleving als geheel profiteert.

Freeriding

Freeriding is het gebruik maken van een dienst of goed zonder mede de kosten te dragen, maar wel van de opbrengsten te profiteren (Bovens et al., p. 304). Doordat freeriders niet meebetelen aan een dienst of goed, ondermijnen freeriders de efficiëntie van de markt: bij genoeg freeriders worden publieke goederen ondergeproduceerd. In dat geval kan de overheid ervoor kiezen bij te sturen. Wanneer het cultuur betreft, kiest de overheid ervoor bij te sturen ten behoeve van de creatie van publieke waarde. Culturele infrastructuur, culturele diensten, culturele accommodaties, etc. vallen allemaal onder publieke goederen. Wanneer er eenmaal voor betaald is en de infrastructuur gerealiseerd, kunnen partijen er gebruik van maken zonder de kosten ervoor te dragen. Gemeente A kan bijvoorbeeld een schouwburg realiseren en onderhouden, waaraan de inwoners van gemeente A profiteren en door belastingen meebetelen, terwijl de inwoners van buurgemeente B hier niet direct aan meebetelen. In strikt theoretische zin is gemeente B een freerider op gemeente A.

Tordoir, Poorthuis en Renooy (2017, p. III) schrijven dat steden en regio's zonder gespecialiseerde voorzieningen kunnen profiteren van voorzieningen in andere steden en regio's, mits die goed bereikbaar zijn. Dit ruimtelijk element, nabijheid van steden, is belangrijk en bepaalt uiteindelijk wat een stedelijke regio is.

Collective action problem

Vanuit bredere context hoort het freeridersprobleem thuis bij de *collective action problem*. Bij de creatie en onderhoud van culturele infrastructuur is er sprake van *positive externalities*. Dit zijn positieve externe effecten die freeriders kunnen aantrekken (Hill & Varone, 2017). De hele samenleving profiteert van dergelijke culturele infrastructuur, maar dit wordt niet altijd onderkent door de samenleving. Voorbeelden van positieve externe effecten zijn een verhoogde sociale cohesie

in de gemeente of een hogere aantrekkelijkheid van de gemeente. Musgrave en Musgrave (1989) spreken in dit geval van *merit goods*: goederen die door het collectief als waardevol worden gezien, ongeacht of mensen het willen of niet. De classificatie *merit goods* is dus voorschrijvend en normatief van aard, net zoals bemoeigoederen.

Bij deelnemende partijen kan er sprake zijn van *incomplete knowledge*. Ze weten bijvoorbeeld niet wat de voordelen zijn van gemeenschappelijk investeren in culturele infrastructuur. Deze kennisimperfecties kan aanleiding geven voor de nationale overheid om de actoren te helpen hun eigenbelang te overstijgen (Hill & Varone, 2017). De provincie is bijvoorbeeld verantwoordelijk voor een regionale spreiding van culturele infrastructuur. Het idee is dat actoren niet enkel in eigenbelang (rational-choice; self-interest) handelen, maar ook in gemeenschappelijk belang (sociological; shared values).

Het is mogelijk om aan de hand van *game theory* en de bekende *prisoners' dilemma* modelmatig uitdrukking te geven aan het freeridersprobleem bij de aanleg en onderhoud van volledige culturele infrastructuur (Hill & Varone, 2017, pp. 64-65). Zie tabel 1.

	<i>Gemeente A draagt niet bij</i>	<i>Gemeente A draagt wel bij</i>
<i>Gemeente B draagt niet bij</i>	1. Geen publieke waarde.	2. Gemeente A heeft hoge kosten, B geen. Beide hebben geen volledige culturele infrastructuur.
<i>Gemeente B draagt wel bij</i>	3. Gemeente B heeft hoge kosten, A geen. Beide hebben geen volledige culturele infrastructuur.	4. Gedeelde lasten voor volledige culturele infrastructuur.

Tabel 1: modelweergave van het *prisoners' dilemma* voor culturele infrastructuur in gemeenten.

In scenario 1 is het duidelijk dat beide gemeenten geen kosten maken, een voordeel, maar dat er geen culturele infrastructuur is. In scenario 2 en 3 heeft één gemeente alle kosten gemaakt om een volledige culturele infrastructuur te realiseren, terwijl beide profiteren. Voordelig voor de ene niet-betalende gemeente, maar door de hoge kosten voor de andere gemeente een nadeel. In scenario 4 is er ook een volledige culturele infrastructuur, maar zijn de kosten gedeeld. In dit scenario hebben beide gemeenten dus het meeste voordeel.

Gemeenten zijn niet autarkisch en niet volledig zelfvoorzienend. Het is vaak te duur voor iedere gemeente om een cultureel infrastructuur volledig te realiseren en onderhouden. In scenario's 2 en 3 zullen beide gemeenten dus een onvolledig culturele infrastructuur hebben en hier beide nadeel van ondervinden. Hier kan dus lokale en regionale samenwerking een rol spelen. Hierover zeggen Tordoir, Poorthuis en Renooy (2017) dat een groep van kleinere steden samen door onderlinge afstemming en specialisatie de culturele aantrekkingskracht van een grote stad kunnen ontwikkelen.

Comparative advantage

Net zoals in internationale handel hebben gemeenten met veel (financiële) middelen een *absolute advantage* (absoluut voordeel) dan kleinere gemeenten wanneer het gaat om publieke waardecreatie, maar door verschillende *opportunity costs* (door verschillen in bestaande aanbod, aanwezige kennis, bedrijven, technologie of de aanwezigheid van bepaalde productiefactoren) ontstaan voor iedere verschillende gemeente verschillende *comperative advantages* (comparatieve voordelen) (Krugman &

Wells, 2015, p. 46). Dit maakt het aantrekkelijk voor gemeenten om bijvoorbeeld te specialiseren in het creëren van één of meer specifieke onderdelen van het gehele culturele infrastructuur. Håkonsen en Løyland (2015, pp. 493-494) relateren freeriding aan regionale specialisatie en koppelen hun data over gemeentelijke cultuuruitgaven aan geografische informatie, door bijvoorbeeld bepaalde gemeenten als centrumgemeenten aan te duiden en omliggende gemeenten als buurgemeenten, zoals Werck et al. (2008) dit ook doen voor Vlaanderen. Verderop in dit rapport wordt duidelijk hoe deze indeling voor Nederland is gedaan. Het is eerst nodig om te begrijpen hoe het Nederlands cultuurbestel werkt en hoe bepaalde begrippen in dit onderzoek ingevuld worden.

Het Nederlands cultureel bestel

Decentralisatie

Nederland is een gedecentraliseerde eenheidsstaat. Dit wil zeggen dat alle bevoegdheden niet exclusief bij de staat liggen, maar ook aan organen van lagere publiekrechtelijke organen (zoals provincies, gemeenten en waterschappen) zijn toegekend of overgedragen (Burkens, Kummeling, Vermeulen & Widdershoven, 2017). Deze organen zijn niet ondergeschikt bij de uitoefening van deze bevoegdheden, maar zij zijn wel wettelijk ondergeschikt aan het centrale gezag. Hierdoor heeft de centrale overheid toch invloed op de gedecentraliseerde organen. De bevoegdheidsverdeling voor lagere overheden wordt gekenmerkt door enerzijds autonomie en anderzijds medebewind (Burkens et al., 2017). Bij autonomie hebben de lagere overheden in hun eigen territorium de ruimte om alles op te pakken, mits dit niet reeds door andere overheden is opgepakt (open huishouding). Bij medebewind krijgen lagere overheden van de hogere wetgever bepaalde wettelijke taken die ze moeten uitvoeren (medebewind). De meest recente voorbeelden van medebewind voor gemeenten zijn de Jeugdwet, Wmo en Participatiewet.

Thorbeckes adagium

In Nederland is de cultuursector in vergelijking met andere beleidsterreinen vrij ongeregeld (Wijn, 2014). Op enkele uitzonderingen (zoals erfgoed en media) na zijn de verantwoordelijkheden voor rijk, provincies en gemeenten ten aanzien van cultuur ongeschreven. Dit betekent dat zij in principe in vorm en inhoud vrij zijn cultuurbeleid vorm te geven. Wijn (2014, p. 179) merkt bijvoorbeeld op dat nergens in wet- en regelgeving is vastgelegd wat basisvoorzieningen in cultuur zijn. Dat de cultuursector weinig wettelijke bemoeienis kent, wordt toegedicht aan Thorbeckes negentiende-eeuwse uitspraak over cultuurbeleid: de overheid hoort geen mening te hebben over kunst en heeft geen betalingsverplichting (Strous, 2001). Dit is wel te duiden in het kader van het gebruik van kunsten als staatsverheerlijking, zoals dat rond de wereldoorlogen heeft plaatsgevonden. Wijn (2014, p. 49) spreekt echter dat deze uitspraak niet in perspectief wordt geplaatst. Zo heeft Thorbecke zich wel uitgesproken over randvoorwaarden waarin de kunsten zich op eigen kracht kon ontwikkelen zonder dat de overheid zich met de inhoud hoefde te bemoeien.

Financiering en verantwoordelijkheden

Op rijksniveau is het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap betrokken bij de culturele en creatieve sector van heel Nederland, specifiek het kunst- en cultuurbeleid, subsidies voor cultuur, cultuurfondsen en cultuuronderwijs. Ook de provincies en gemeenten spelen een belangrijke rol bij de publieke financiering van cultuur (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, z.d.). De Raad voor Cultuur is een organisatie opgericht om de Nederlandse regering en Staten-Generaal te adviseren over cultuurbeleid.

Elke vier jaar adviseert de Raad voor Cultuur aan de Minister van OCW over de toekenning rijkssubsidies aan culturele instellingen. Dit wordt het culturele basisinfrastructuuradvies (BIS-advies) genoemd. Hiernaast financieren zes rijkscultuurfondsen binnen alle kunstdisciplines diverse

instellingen, projecten en makers. De fondsen zijn relatief zelfstandig bij het toekennen van subsidies, maar moeten wel voldoen aan beleidskaders die gesteld worden door het Ministerie van OCW.

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor cultuurbeleid op lokaal niveau en voorzieningen voor cultuureducatie en amateurkunst, waaronder valt musea, bibliotheken, muziekscholen en accommodaties voor podiumkunsten en lokale instellingen. Provincies focussen op regionaal cultuur en de spreiding van voorzieningen in de regio (Wijn, 2014). Typisch gezien investeren gemeenten alleen in (culturele) infrastructuur die direct binnen de gemeentegrenzen valt. Bij intergemeentelijke samenwerking komt het wel voor dat publiek geld over de grens gaat, bijvoorbeeld bij het in stand houden van een regionale voorziening, maar dit verloopt meestal moeizaam (Wijn, 2014, p. 177). Provincie en gemeenten kunnen ook samenwerken op financieel en inhoudelijk vlak, wat vaak de vorm aanneemt van ondersteuning in beleid en bevordering van samenwerking tussen gemeenten.

Naast publieke financiering voor kunst is er ook privaat gefinancierd aanbod. Particuliere fondsen voor cultuur zoals het VSBfonds, Prins Bernard Cultuurfonds en VandenEnde Foundation zijn het meest bekend (Rijksoverheid, z.d.). Andere bijdragen kunnen zijn van particulieren, bedrijven (denk aan contributies of schenkingen) of goede doelenloterijen (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2017). Ook door interacties in de markt bij bijvoorbeeld het leveren van culturele diensten wordt cultuur bekostigd.

Ondanks de vele mogelijke inkomstenbronnen voor culturele infrastructuur, focust dit onderzoek alleen op de uitgaven van gemeenten.

Culturele infrastructuur en cultuurbeleid

In de cultuursector heeft culturele infrastructuur een bredere betekenis dan in eerste instantie oogt. Volgens Wijn (2014, p. 25) omschreef de Erasmus Universiteit in 2003 het begrip als: *'het geheel van makers en bemiddelaars die culturele uitingen voortbrengen, presenteren, openbaar maken, verspreiden faciliteren en dergelijke, inclusief de accommodaties en media die het publiek in staat stellen kennis te nemen van die uitingen'*.² Culturele infrastructuur omvat dus zowel roerend als onroerend goed. Deze definitie heeft de voorkeur over een enge definitie (zoals culturele infrastructuur als enkel culturele accommodaties) omdat gemeenten investeren in meer dan alleen gebouwen en accommodaties.

Wat betreft gemeentelijk cultuurbeleid kan dit zo eng of breed zijn als politiek gewenst. Wijn (2014, p. 31) geeft een gestructureerd voorbeeld van de verschillende posten voor cultuuruitgaven van gemeenten. Hij deelt uitgaven op in zes categorieën: amateurkunst en kunsteducatie, beeldende kunst, bouwkunst en vormgeving, cultureel erfgoed, film, media en letteren, en podiumkunsten. Hiernaast verdeelt hij iedere subsector in drie ringen, die de mate van intensiviteit van het gemeentelijk cultuurbeleid representeren. Dit is gekoppeld aan de populatiegrootte van gemeenten. De eerste ring is kernachtig cultuurbeleid (voor kleine gemeenten, tot 25.000 à 30.000 inwoners), de tweede ring is uitgebreid cultuurbeleid (voor gemiddelde gemeenten, tot 90.000 à 100.000 inwoners) en de derde ring is alomvattend cultuurbeleid (voor grote gemeenten, vanaf 90.000 à 100.000 inwoners). De logica hierachter is dat kleinere gemeenten vaak alleen in staat zijn te focussen op een beperkt aantal voorzieningen, terwijl grote steden in staat zijn alomvattend cultuurbeleid te realiseren.

Complementariteit van culturele infrastructuur

De Raad voor Cultuur (2017) vindt het belangrijk dat iedereen woonachtig in Nederland toegang heeft tot lokale culturele infrastructuur. Hiermee benadrukt de raad de maatschappelijke waarde van kunst.

² De originele bron is niet te achterhalen.

In culturele infrastructuur zijn er basisvoorzieningen en meer gespecialiseerde voorzieningen. Niet iedere gemeente is in staat alle culturele voorzieningen te realiseren. Bekende knelpunten zijn bijvoorbeeld een gebrek aan financiële middelen, gebrek aan geschikte accommodaties, beperkte samenwerking tussen culturele instellingen onderling en tussen overheid en de instellingen, en onvoldoende menskracht en deskundigheid (Raad voor Cultuur, 2017, p. 103). Complementaire culturele infrastructuur wil zeggen dat de cultuurvoorzieningen elkaar aanvullen tot één geheel. Lundberg (2006) onderzoekt ook de culturele en recreatieve diensten die overheden aanbieden, maar vindt alleen zwak bewijs voor de complementariteit hiervan tussen lokale overheden. In het licht van de bovenstaande knelpunten voor gemeenten focust dit onderzoek op de complementariteit van de uitgaven van gemeenten op verschillende niveaus. Dit onderzoek focust zich dus niet op de feitelijke complementariteit van culturele infrastructuur, maar enkel de complementariteit van de lokale uitgaven. Hierbij past de vraag: *"In hoeverre vullen gemeentelijke uitgaven voor cultuur elkaar aan op verschillende niveaus?"*

Subsectoren in de cultuursector

Alvorens te bepalen in hoeverre de uitgaven van gemeenten complementair zijn, is het nodig om inzicht te krijgen in de verschillende onderdelen van gemeentelijk cultuurbeleid. Er zijn veel verschillen in wetenschappelijke en praktische literatuur, variërend van vier tot dertien subsectoren.

Håkonsen en Løyland (2015) verdelen gemeentelijke uitgaven op in de negen onderstaande ongewogen subsectoren. Dit is gebaseerd op de scheidingen die het Noorse bureau voor de statistiek (Statistics Norway) voor gemeentelijke diensten (Kostra) maakt:

- Kinder- en jeugdactiviteiten;
- Bibliotheken;
- Bioscopen;
- Musea;
- Kunstverspreiding (arts dissemination);
- Cultureel erfgoed;
- Cultuurscholen;
- Andere culturele diensten;
- Overig.

Het Nederlandse CBS Statline (z.d.) verdeelt cultuur in de volgende vier taakvelden:

- Cultureel erfgoed;
- Musea;
- Cultuurpresentatie, -productie en -participatie;
- Media.

Zoals we al eerder zagen deelt Wijn (2014, p. 31) gemeentelijk cultuurbeleid op in zes categorieën:

- Amateurkunst en kunsteducatie;
- Beeldende kunst, bouwkunst en vormgeving;
- Cultureel erfgoed;
- Film;
- Media en letteren;
- Podiumkunsten.

Bij iedere categorie geeft Wijn (2014) in de verschillende ringen voorbeelden van cultuuraanbod. Marlet en Van Woerkens (2018) bepalen hun regionale cultuurindex uit een gewogen combinatie van twintig indicatoren verdeeld over vijf categorieën:

- Podiumkunsten;
- Erfgoed;
- Beeldende kunst;
- Letteren;
- Film.

De Raad voor Cultuur (2017, p. 97) verdeelt gemeentelijk cultuurbeleid in dertien onderdelen:

- Cultuureducatie en amateurkunst;
- Bibliotheekwerk en archieven;
- Beeldende kunst in de openbare ruimte;
- Culturele evenementen en/of festivals;
- Culturele accommodaties;
- Musea, oudheidkamer en/of gemeentelijke collecties;
- Beeldende kunst;
- Verbinding met andere beleidsagenda's;
- Omroepen en pers;
- Monumenten en/of archeologie;
- Kunstenaarsbeleid en/of broedplaatsen;
- Productie van professionele podiumkunst, letteren of film;
- Vormgeving, architectuur en/of digitale cultuur.

Op nationaal niveau heeft de Raad voor Cultuur zich opgedeeld in vier subsectoren (Raad voor Cultuur, z.d.):

- Beeldende kunst en ontwerp;
- Erfgoed en musea;
- Media en letteren;
- Podiumkunsten.

Regioprofiel BrabantStad 2021-2024 (2018) deelt de cultuursector in op in vier categorieën, gelijkend op die van de Raad voor Cultuur:

- Podiumkunsten (theater, dans, muziek circus en urban);
- Visuele kunsten en design;
- Erfgoed;
- Bibliotheken en literatuur.

Tordoir, Poorthuis en Renooy (2017) maken een grof onderscheid tussen podiumkunsten, film en culturele evenementen enerzijds en musea en cultureel en historisch erfgoed anderzijds. Dit doen ze op basis van reisgedrag van mensen, die bijvoorbeeld voor musea verder willen reizen dan voor podiumkunsten. Culturele infrastructuur delen ze op in:

- Podiumkunsten
- Culturele evenementen en festivals;
- Bioscopen en filmhuizen;
- Musea en erfgoed.

Deze keuze hebben ze gemaakt in verband met de aanwezige data voor hun onderzoek. Er was bijvoorbeeld weinig data over amateurkunstuitingen, dus dat hebben ze buiten beschouwing gelaten.

In 2018 deden Van der Holst en Wilmink (2018a) een onderzoek naar de detaillering van de cultuurlasten van gemeenten en provincies. Hiervoor hebben ze cultuur opgesplitst in elf subcategorieën:

- Podiumkunsten;
- Bibliotheken;
- Musea;
- Overig (waaronder multifunctionele cultuurlasten);
- Cultureel erfgoed;
- Kunst- en cultuureducatie;
- Beeldende kunst en vormgeving;
- Historische archieven;
- Film en video;
- Lokale pers en omroep;
- Overig.

Het volgende hoofdstuk behandelt hoe de gemeentelijke uitgaven in dit onderzoek zijn gecategoriseerd.

Centrale- en buurgemeenten

Werck, Heyndels en Geys (2008) definiëren *central places* (centrale gemeenten) als grote en relatief dichtbevolkte gemeenten, waarbij de *neighbours* de buurgemeenten zijn met een korte reisafstand. Ze moeten wel aan een centrale gemeente grenzen (2008, p. 52). Hiernaast schrijven ze grote gemeenten een aangeboren voorsprong hebben bij het leveren van culturele goederen, omdat, in lijn met de *central place theory*, er een lineair positief verband bestaat tussen de bevolkingsgrootte en de hoeveelheid culturele instituties (2008, p. 38). Hierom is het te verwachten dat dit de bekostiging van buurgemeenten beïnvloed, wat Werck, Heyndels en Geys (2008) noemen, rekening houden met de relatieve kostennadeel (*relative cost disadvantage*). Hierom is voor buurgemeenten het freeriding om de culturele instellingen van centrumgemeenten meer profitabel dan zelf gelijke culturele diensten aanbieden. Tordoir, Poorthuis en Renooy (2017, p.1) zeggen dat dat in een netwerk van verschillende steden minder draagvlak voor voorzieningen bestaat dan in een enkele stad van vergelijkbare omvang. De grote stad is dus in zijn voordeel bij het realiseren van culturele voorzieningen.

Marlet en Van Woerkens (2018, p. 19) delen Nederland op in 57 stedelijke regio's. Het valt op dat de grenzen van deze regio's niet de provinciale grenzen volgen, zoals de Nederlandse COROP-gebieden dit wel doen. De omliggende buurgemeenten van 's-Hertogenbosch vallen bijvoorbeeld buiten de provincie Brabant. In iedere stedelijke regio is er één centrumgemeente en een aantal omliggende buurgemeenten. Deze manier van indelen wijkt enigszins af van de definitie door Werck, Heyndels en Geys (2008), omdat zij ook een categorie hebben voor gemeenten die aan geen centrumgemeente grenzen. Volgens Marlet en Van Woerkens (2018) zijn hun regio's gebaseerd op sterke interacties van woon-werkverkeer en het gebruik van (o.a. culturele) voorzieningen. Dit zijn dus functionele grenzen. Het voordeel van deze aanpak is dat een helder beeld kan ontstaan van lokaal en regionaal beleid met interacterende gemeenten. Bovendien wordt door deze methode een probleem verholpen: wat als een buurgemeente twee centrumgemeenten heeft? Wat als een gemeente helemaal niet grenst aan een centrumgemeente? Op de "kaarten regionale indelingen 2017" (CBS, 2016) blijkt dat er in Brabant meerdere gemeenten zijn met een problematische begrenzing. Sommige buurgemeenten hebben hun grens aan twee centrumgemeenten (bijvoorbeeld Gilze-Rijen, Heusden en Nuenen) of grenzen

helemaal niet aan een centrumgemeente (bijvoorbeeld Boxtel, Waalwijk en Meierijstad). Door echter het model van Marlet en Van Woerkens (2018) te volgen, is dit probleem niet alleen voor Brabant, maar voor toekomstig onderzoek voor heel Nederland opgelost. Marlet en Van Woerkens (2018) gaan verder en verdelen de 57 stedelijke regio's over 16 cultuurregio's, maar gezien deze regio's niet overeenkomen met de bestaande stedelijke cultuurregio's zoals BrabantStad, worden die in dit onderzoek niet gebruikt. In het volgende hoofdstuk wordt duidelijk hoe in dit onderzoek BrabantStad is verdeeld in centrum- en buurgemeenten.

Methode en data

In dit onderzoek waren er vier opgaven. De eerste opgave was het verzamelen van de financiële data. De tweede was het indelen van de cultuuruitgaven in subcategorieën. De derde was het geografisch indelen van de gemeenten. De vierde opgave was een rekenmethode ontwikkelen om de complementariteit van gemeentelijke cultuuruitgaven te bepalen. Dit laatste is nodig om de resultaten te kunnen vergelijken met andere geografische niveaus.

Data

Het was belangrijk om data te verzamelen die gedetailleerd was, zoals de statistische data die Håkonsen en Løyland (2015) gebruikten. Dit soort statistische data is echter voor Nederland niet voor ieder jaar standaard beschikbaar, zoals bleek uit de taakvelden van CBS Statline (z.d.). Enkel voor de budgetjaren 2017 en 2019 heeft CBS (Van der Holst en Wilmink, 2020) gedetailleerde statistische data verzameld van alle cultuuruitgaven van gemeenten en provincies in Nederland. Dit onderzoek gebruikt deze data uit 2017 (Van der Holst en Wilmink, 2018b), omdat dit het jaar is van het advies van de Raad voor Cultuur (2017) over de rol van stedelijke regio's in het Nederlandse cultuurbestel. Dit advies heeft dus waarschijnlijk geen invloed gehad op de cultuuruitgaven van gemeenten. Dit onderzoek doet dus ook functie als een voormeting voor de recente ontwikkelingen om cultuurbeleid actief regionaal af te stemmen.

Subsectoren

Met deze data in handen was de volgende stap het categoriseren van de data van de beschikbare detaillering op een meer overzichtelijke wijze. Dit onderzoek kiest ervoor om de categorieën van Wijn (2014) te nemen. De data verzameld door Van der Holst en Wilmink (2018a) is als volgt getransponeerd naar de subsectoren door Wijn (2014): zie tabel 2. Een voordeel van deze transponering is dat zeven subsectoren gemakkelijker visueel te presenteren is dan elf subsectoren. Een nadeel is dat de data meerdere keren vertaald is om tot deze resultaten te komen. Hieronder beschrijft het onderzoek de keuzes die gemaakt zijn om tot de vertaling te komen.

Van der Holst en Wilmink (2018a) hebben in hun onderzoek gebruik gemaakt van de reguliere gemeenten taakvelden van CBS in navolging van de Iv3 (Informatie voor derden, te weten 5.3 – Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie; 5.4 – Musea; 5.5 – Cultureel erfgoed; 5.6 – Media) en ze hebben dit gedetailleerd zoals in tabel 2.

Een bijzonderheid is dat ze aangeven dat amateurkunst verdeeld moet worden over podiumkunsten, beeldende kunst en vormgeving, film en video, en overig (5.3.1, 5.3.2, 5.3.4 en 5.3.5), terwijl bij Wijn (2014) amateurkunst bij kunsteducatie wordt gerekend. Daarom is amateurkunst in dit onderzoek niet expliciet meegenomen. Hiernaast rekent Wijn (2014) onder cultureel erfgoed ook musea en historische archieven. Dit is in dit onderzoek overgenomen en daarom vallen zowel 5.4.1 als 5.4.2 onder cultureel erfgoed. Een andere bijzonderheid is overig (5.3.5). Volgens Van der Holst en Wilmink (2018a) zijn de multifunctionele lasten voor bijvoorbeeld multifunctionele accommodaties opgenomen onder dit kopje, omdat gemeenten die niet goed kunnen plaatsen onder de andere kopjes. Omdat Wijn (2014) de multifunctionele accommodaties onder podiumkunsten rekent, is in dit onderzoek overig (5.3.5) ook bij podiumkunsten gezet. Tot slot overig (5.6.4): dit zijn de lasten van gemeenten die zij niet kunnen plaatsen onder de andere posten. Omdat het theoretisch model Wijn (2014) hier geen rekening mee houdt, is dat in dit onderzoek een aparte subcategorie. Voor een meer uitgebreide detaillering van de Iv3, zie de toelichtingen van Van der Holst en Wilmink (2018a).

Van der Holst en Wilmink (2018)	Iv3-taakveld	Wijn (2014)	Dit onderzoek
Beeldende kunst en vormgeving	5.3.2	Beeldende kunst, bouwkunst en vormgeving	Beeldende kunst
Cultureel erfgoed	5.5	Cultureel erfgoed	Cultureel erfgoed
Musea	5.4.1		
Historische archieven	5.4.2		
Film en video	5.3.4	Film	Film
Kunst- en cultuureducatie	5.3.3	Amateurkunst en kunsteducatie	Kunsteducatie
Bibliotheken	5.6.1	Media en letteren	Media en letteren
Lokale pers en omroep	5.6.3		
Podiumkunsten	5.3.1	Podiumkunsten	Podiumkunsten
Overig	5.3.5		
Overig gemeenten	5.6.4	-	Overig

Tabel 2: transponering Van der Holst en Wilmink (2018a) via Wijn (2014) naar dit onderzoek.

Geografische indelingen

Eerst is in dit onderzoek gekeken naar een manier om de gemeenten in te delen zoals Håkonsen en Løyland (2015) en Werck, Heyndels en Geys (2008) dat doen, dat wil zeggen door iedere gemeente als een centrum óf buurgemeente aan te duiden. Het bleek echter meer praktisch om de reeds bestaande indeling van Marlet en Van Woerkens (2018) te gebruiken, omdat deze indeling gebaseerd was op onderzocht woon-werkverkeer en het gebruik van culturele voorzieningen.

Voor het onderzoek zijn vier geografische niveaus gehanteerd: nationaal, subprovinciaal, regionaal en lokaal. Het lokale niveau onderzoekt de culturele uitgaven van iedere gemeente afzonderlijk. Het regionale niveau onderzoekt de culturele uitgaven van de stedelijke regio's volgens Marlet en Van Woerkens (2018), dat wil zeggen een centrumgemeente met gemeenten in de omgeving (in dit onderzoek aangeduid als buurgemeenten). Het subprovinciale niveau is het niveau van de stedelijke cultuurregio volgens de Raad van Cultuur (2017) en neemt de buurgemeenten van de centrumgemeenten de berekeningen. Het nationale niveau onderzoekt de culturele uitgaven van alle gemeenten gezamenlijk in Nederland.

	Centrumgemeente in BrabantStad (GMN17)	Buurgemeenten
C1	Breda (758)	Etten-Leur, Geertruidenberg, Oosterhout, Zundert, Moerdijk, Drimmelen, Alphen-Chaam. (totaal 7)
C2	Eindhoven (772)	[Nuenen, Gerwen en Nederwetten], Oirschot, Someren, Son en Breugel, Valkenswaard, Veldhoven, Waalre, Heeze-Leende, Reusel-De Mierden, Cranendonck, Bergeijk, Bladel, Geldrop-Mierlo, Best, Eersel. (totaal 15)
C3	Helmond (794)	Gemert-Bakel, Laarbeek, Asten, Boekel, Deurne. (totaal 5)
C4	's-Hertogenbosch (796)	Heusden, Vught, Maasdriel, Zaltbommel, Haaren, Aalburg, Boxtel, Sint-Michielsgestel. (totaal 8)
C5	Tilburg (855)	Baarle-Nassau, Loon op Zand, Waalwijk, Goirle, Hilvarenbeek, Oisterwijk, Dongen, Gilze-Rijen. (totaal 8)

Tabel 3: centrumgemeenten in BrabantStad met bijbehorende buurgemeenten.

Volgens Marlet en Van Woerkens (2018) is iedere deelnemende gemeente aan BrabantStad een stedelijke regio. Dit zijn dus de gemeenten Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg. Met data verkregen uit persoonlijke correspondentie met Van Woerkens (2021) is in dit onderzoek bepaald wat de specifieke omliggende gemeenten zijn die deel uitmaken van iedere stedelijke regio. Dit is weergegeven in tabel 3.

Mate van complementariteit

De laatste opgave was het bepalen van de complementariteit van gemeentelijke cultuuruitgaven. Hiervoor is in dit onderzoek eerst bepaald wat de gemiddelde verhoudingen (percentages en ratio's) zijn tussen de zeven subsectoren voor alle gemeenten in Nederland samen. Deze gemiddelde verhoudingen zijn het uitgangspunt voor de vergelijking met de verhoudingen van alle andere lagere geografische niveaus. De uitgaves voor de zeven subsectoren verschillen sterk van elkaar en zijn niet zomaar te vergelijken. Om een effectieve vergelijking te realiseren zijn alle verhoudingsgetallen door middel van verschillende constanten (vermenigvuldigingsfactoren) kunstmatig naar 1 gebracht, zodat alle subsectoren in Nederland optellen tot 7 (de fictieve verhoudingen zijn dus 1:1:1:1:1:1:1). Dit wordt in dit onderzoek de geijkte ratio genoemd: alle andere ratio's zijn door middel van een vermenigvuldigingsfactor geijkt met het gemiddelde van alle Nederlandse gemeenten samen.

De vermenigvuldigingsfactor van iedere subsector voor Nederland is gebruikt voor de bepaling van de geijkte ratio's voor ieder lager geografisch niveau. Het resultaat is dat de score aangeeft met welke factor de subsector van het niveau afwijkt van het geijkte gemiddelde.

Stap 1:

1. Verhoudingen subsectoren (ratio) = lasten per subsector / (totale uitgaven / aantal subsectoren)

Stap 2:

2. Factor subsector = 1 / verhoudingen subsectoren (ratio)

Stap 3:

3. Geijkte ratio = verhouding subsectoren x factor subsector

Het is belangrijk te realiseren dat de resultaten enkel beschrijvend zijn en niet aangeven wat de verhoudingen tussen cultuuruitgaven zouden moeten zijn. Het Nederlands gemiddelde is namelijk niet per se een optimum. Een optimum wil zeggen dat de verhoudingen tussen alle subsectoren perfect zijn – in dat geval zouden ook de culturele voorzieningen verspreid over verschillende gemeenten volledig complementair zijn. Om dit optimum te bepalen is een ander (kwalitatief) onderzoek nodig. In dit onderzoek is enkel het normaal bepaald waarbij de verhoudingen met andere niveaus zijn hiervan afgeleid. Het gemiddelde van alle gemeenten is dus niet een normatieve maatstaf en schrijft ook niet voor wat de prioritering van de verschillende cultuuruitgaven zou moeten zijn. Het wil enkel zeggen in hoeverre de verhoudingsgetallen afwijken van het Nederlands gemiddelde. Het kan dus best zijn dat een gemeente absoluut meer uitgeeft aan een bepaalde subsector dan een andere gemeente, terwijl deze gemeente in vergelijking met het Nederlands gemiddelde minder uitgeeft dan de andere gemeente. In die zin is het best om de resultaten te interpreteren als een beschrijving van de prioritering van uitgaven voor subsectoren in vergelijking met Nederland. De resultaten geven namelijk weer met welke factor de gemiddeldes voor een bepaalde geografische regio afwijken van het nationaal gemiddelde percentage.

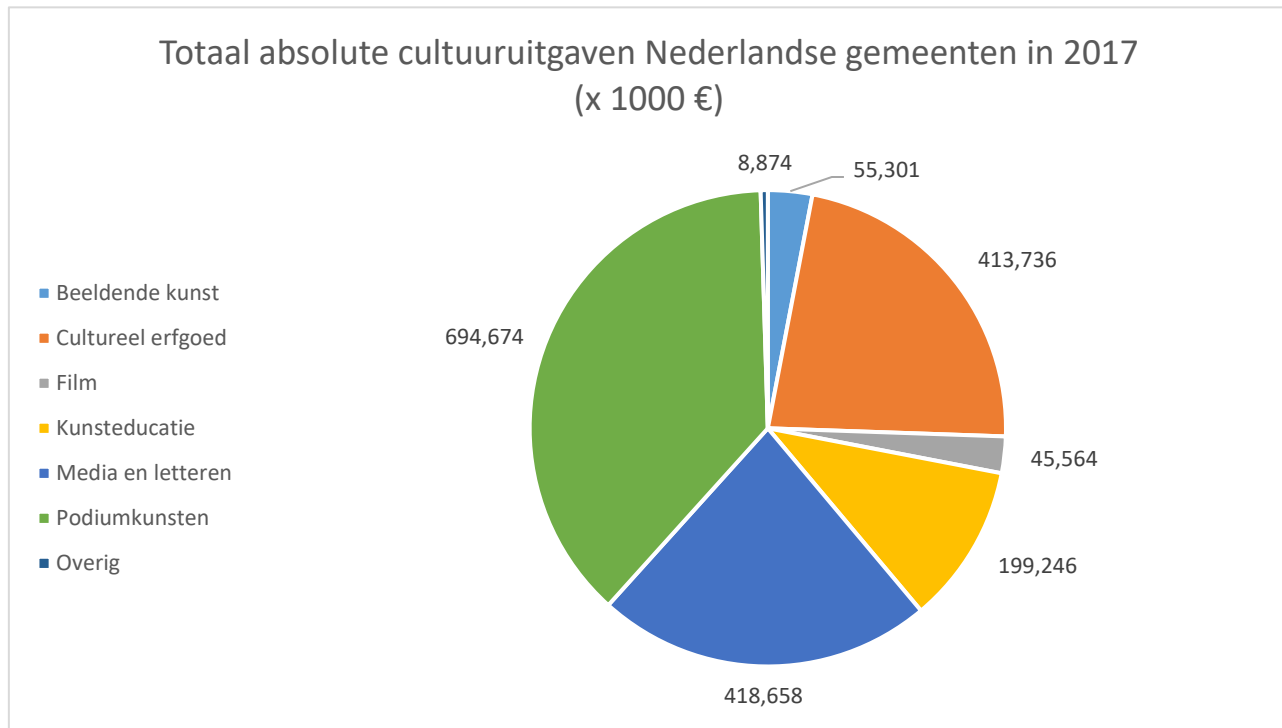
Uiteraard verschillen de kosten per gemeente, net zoals de populatie. In dit model heeft de populatie van iedere gemeente echter geen invloed op de vergelijking van de verhoudingsgetallen. Dit komt

omdat de cultuuruitgaven per subsector per capita dezelfde verhoudingen opleveren in de berekeningen.

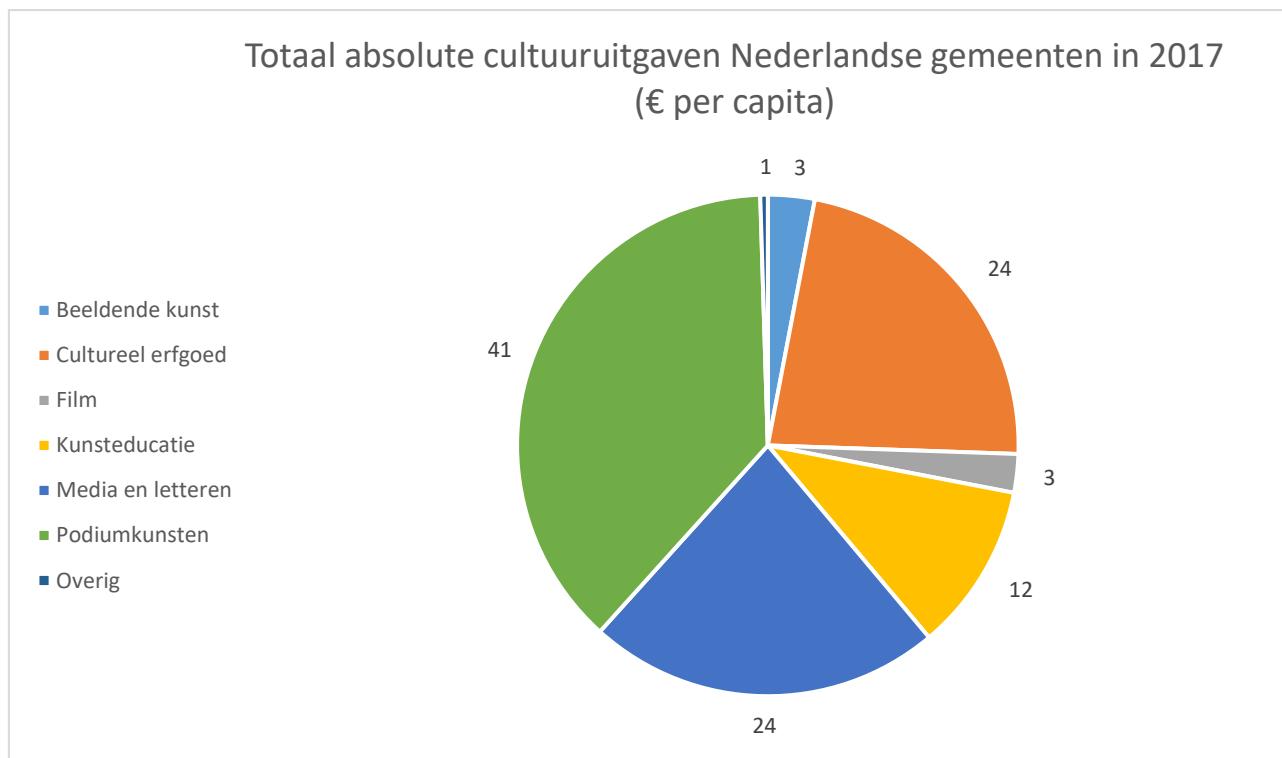
Resultaten

Deze sectie geeft de resultaten van dit onderzoek weer met verschillende cirkel- en staafdiagrammen, met toelichting en andere uitleg over de bijzonderheden.

Nederland

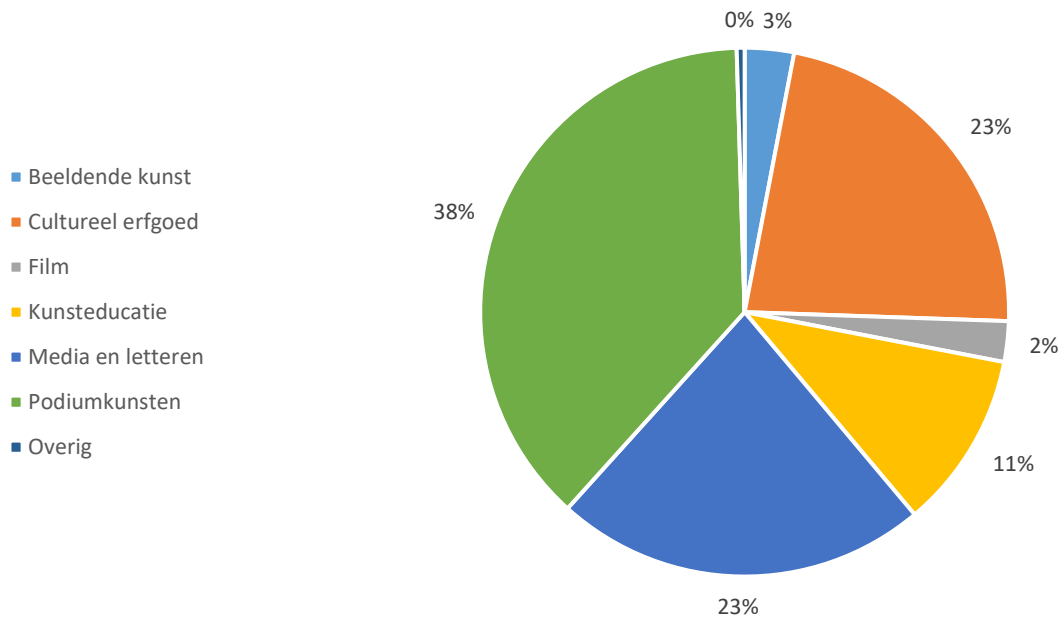

Cirkeldiagram 1

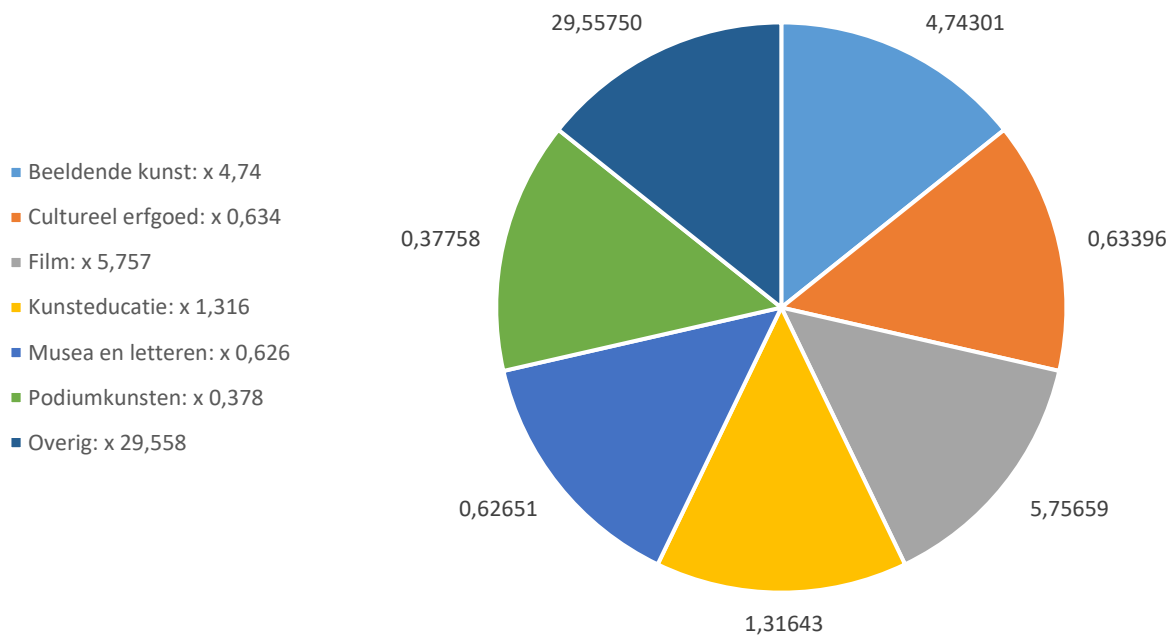
Cirkeldiagram 2

Verdeling cultuuruitgaven Nederlandse gemeenten in 2017 (%)

Cirkeldiagram 3

Verdeling cultuuruitgaven Nederlandse gemeenten Nederland: fictieve verhoudingen met vermenigvuldigingsgetal

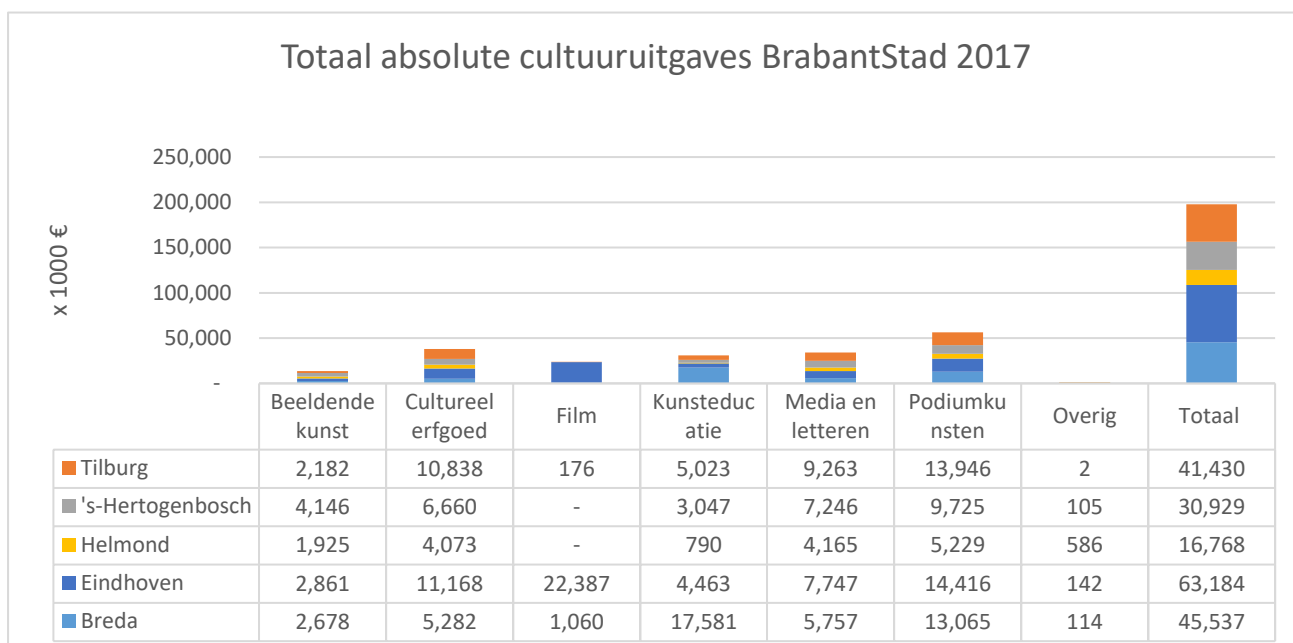
Cirkeldiagram 4

Cirkeldiagram 1 toont het totaal van uitgaven van alle Nederlandse gemeenten voor iedere subsector. Absoluut gaat het meeste naar podiumkunsten (€695 mln.) en het minste naar film (€46 mln.), overig buiten beschouwing latend. Cirkeldiagram 2 geeft weer hoeveel euro per capita wordt besteed per

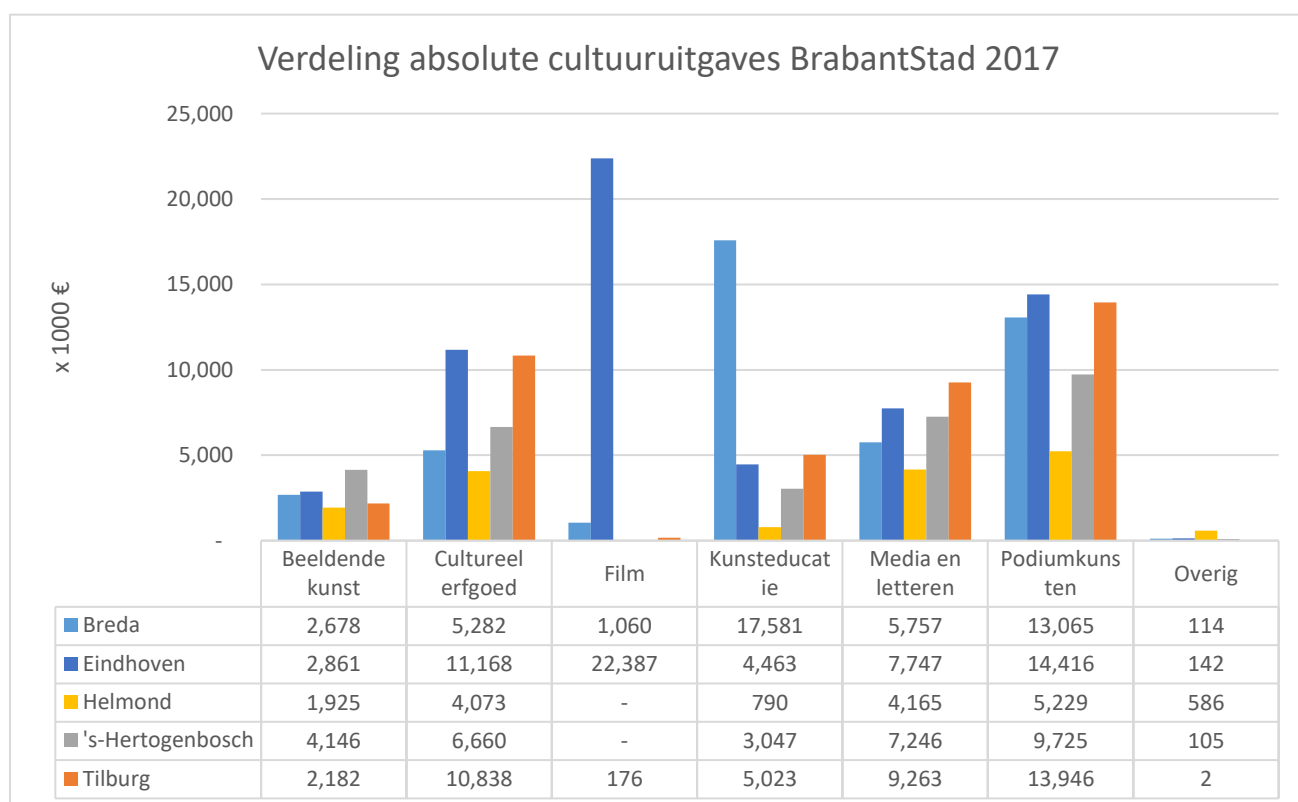
subsector, terwijl cirkeldiagram 3 toont wat de percentages zijn. De populatie van Nederland in 2017 was 17.091.507 mensen. Alle drie de diagrammen tonen dezelfde verhoudingen: de vlakken zijn even groot. Cirkeldiagram 4 daarentegen toont dat alle zeven vlakken even groot zijn, met ieder een aandeel van 14,3%. Dit zijn de geijkte verhoudingen zoals uitgelegd in het methodehoofdstuk. Hiervoor is per subsector een ander vermenigvuldigingsfactor berekend, die ook weergegeven is in het diagram. Na deze omzetting toont cirkeldiagram 4 het *fictieve normaal* van Nederland. De verhoudingen van alle andere geografische niveau worden uitgedrukt aan de hand van dit fictieve normaal. Door middel van de vermenigvuldigingsfactor tonen de resultaten in hoeverre de uitgaven per subsector van de verschillende geografische niveaus verschillen ten opzichte van het Nederlands normaal. De resultaten op de volgende pagina's geven namelijk weer met welke factor de gemiddeldes voor een bepaalde geografische regio afwijken van het nationaal gemiddelde percentage.

BrabantStad

De volgende tabellen tonen de informatie over BrabantStad. Bij deze data zijn de omliggende gemeenten van iedere stedelijke regio opgenomen.

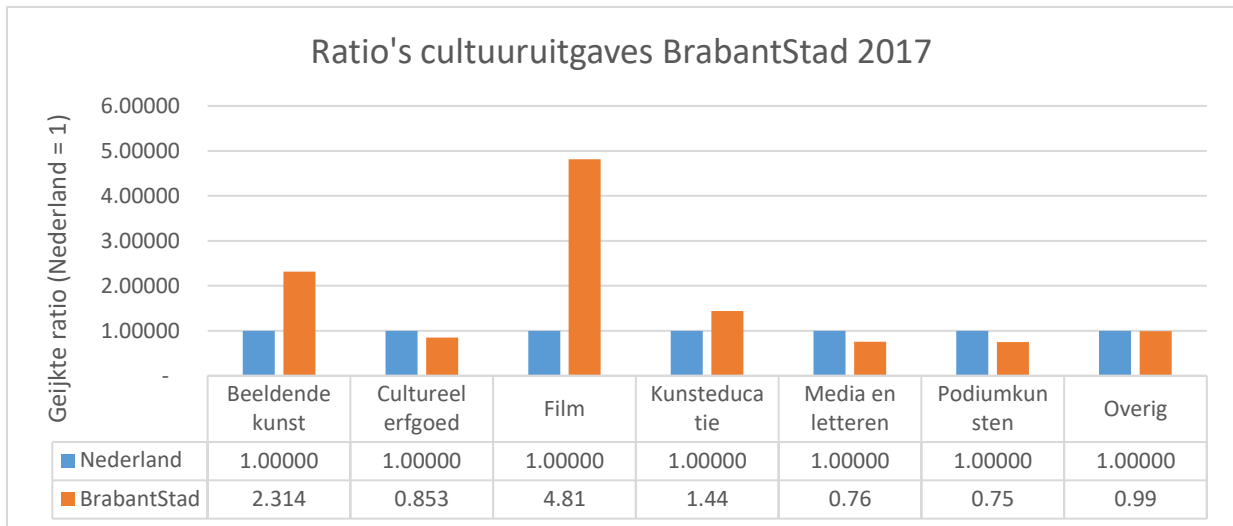

Tabel 4

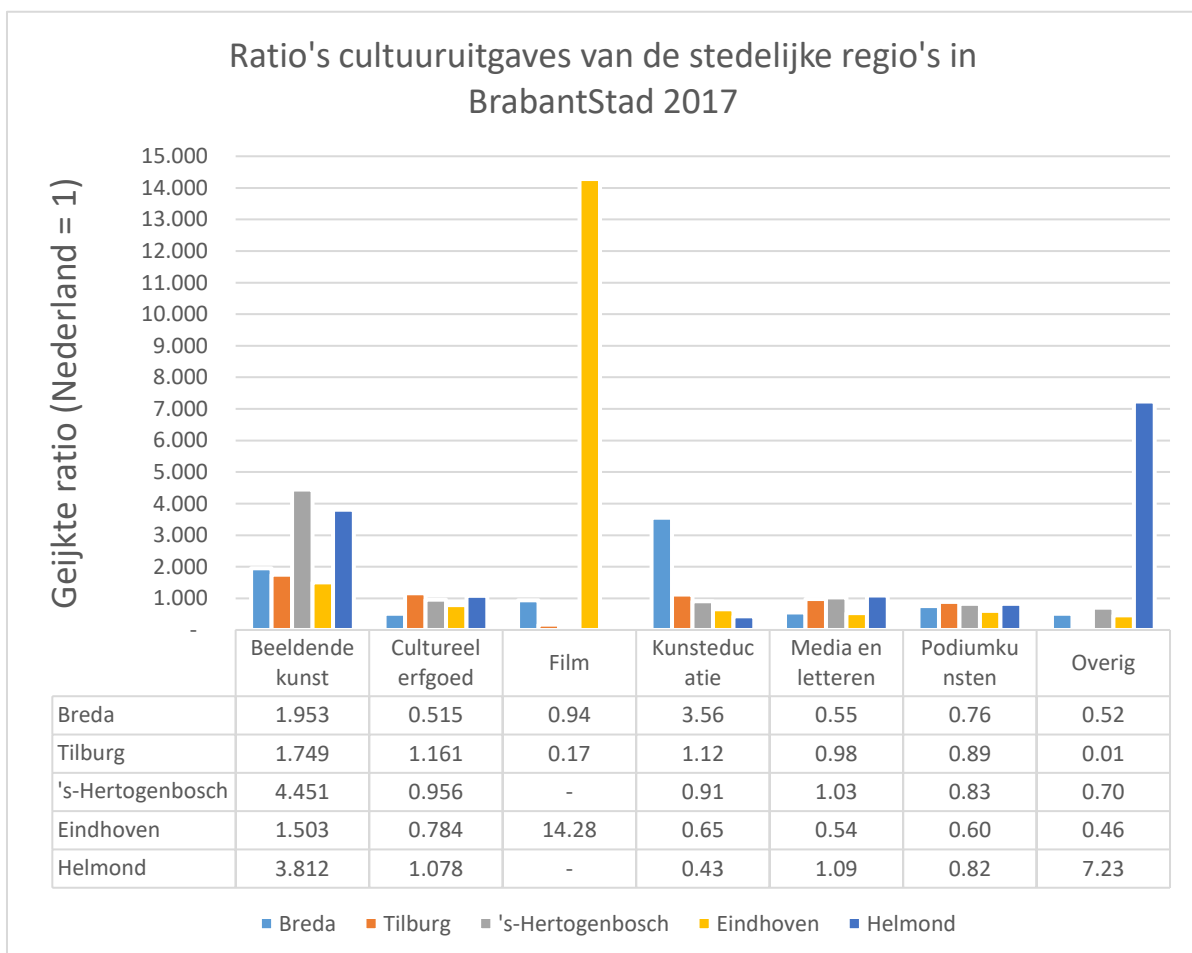

Tabel 5

Tabel 4 en 5 tonen de financiële data, bijvoorbeeld hoeveel euro ieder stedelijke regio in totaal aangeeft aan cultuur, hoeveel er in totaal wordt uitgegeven en hoe de uitgaven zich tot elkaar verhouden. Één van de cijfers die opvallen, is wat de stedelijke regio Eindhoven uitgeeft aan film: €22 mln. Ook valt het op dat aan podiumkunsten veel wordt uitgegeven. Zoals we al zagen in tabel 1, 2 en 3 ligt op nationaal niveau ook de focus op podiumkunsten. Een andere uitschieter is het bedrag voor kunsteducatie in de stedelijke regio Breda (€17,6 mln.)

Tabel 6

Tabel 7

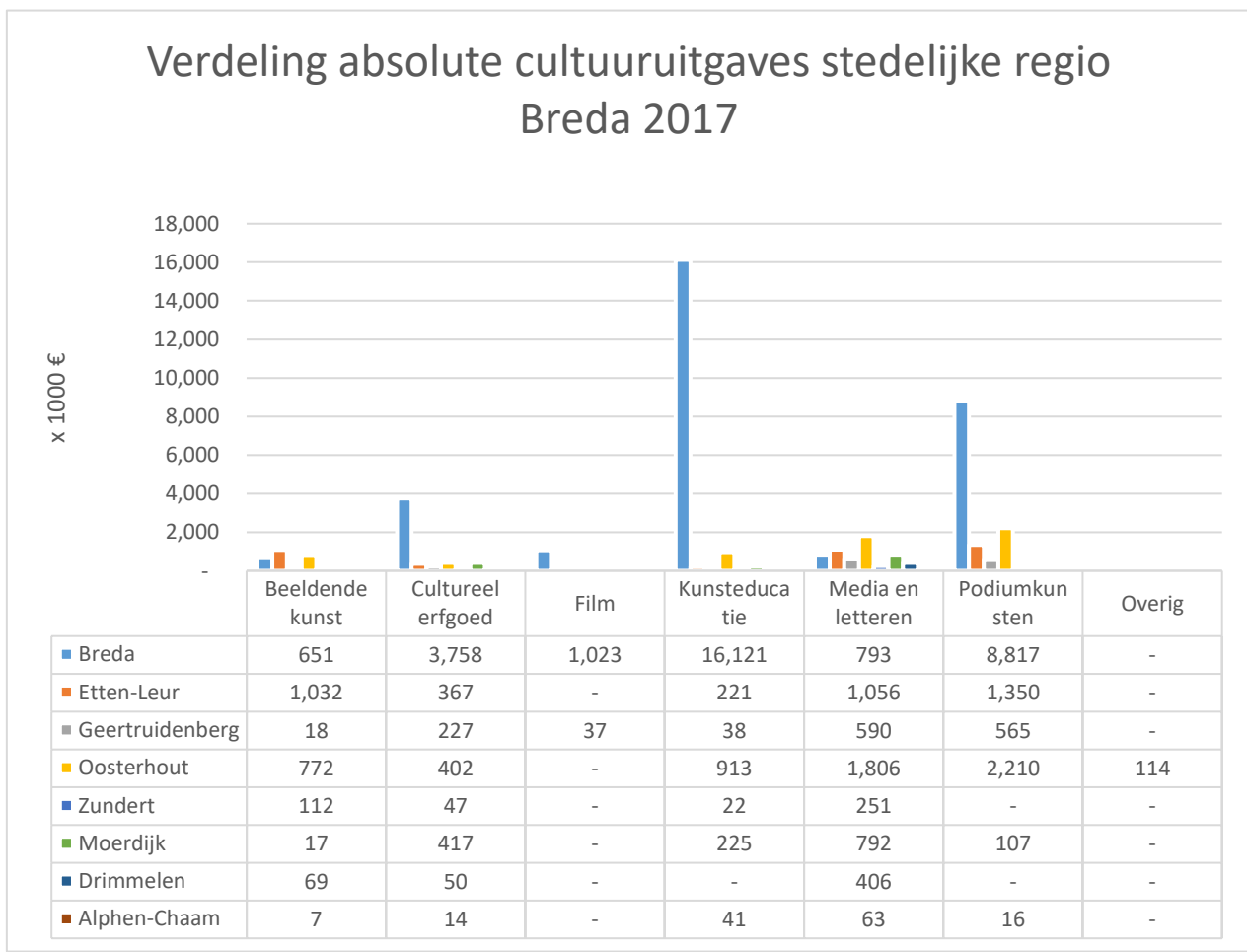
Tabel 6 en 7 tonen de resultaten na de ijking. Hoewel de stedelijke regio's in BrabantStad veel uitgeven aan podiumkunsten, zien we dat dit 0,75x van het Nederlands gemiddeld percentage is: het Nederlands gemiddeld percentage is 37,8% terwijl dit in BrabantStad 28,5% is. Dit verschilt dus met een factor 0,75. Beeldende kunst en kunsteducatie zitten boven het gemiddelde met respectievelijk 2,3x en 1,4x. De piek bij film blijft: de uitgaven zijn 4,8x het nationaal gemiddeld percentage. Wat nauwelijks opviel in tabel 5, maar wel in tabel 7, zijn de uitgaven bij 'overig' door de stedelijke regio Helmond (€586.000). Deze zijn 7,2x zo hoog als het nationaal gemiddelde, terwijl dit absoluut gezien een klein bedrag is in vergelijking met de uitgaven voor andere subsectoren. Wat betreft de uitgaven van stedelijke regio Breda voor Kunsteducatie, blijkt dat dit 3,6x het nationaal gemiddeld percentage is. Wat niet duidelijk uit tabel 5 naar voren kwam, maar wel uit tabel 7, is dat 's-Hertogenbosch en Helmond meer dan 3x het nationaal gemiddeld percentage uitgeven aan beeldende kunst.

Tot slot valt het op dat BrabantStad x0,75 van het nationaal gemiddeld percentage uitgeeft aan podiumkunsten, maar desalniettemin is podiumkunsten absoluut gezien de grootste post van alle subsectoren.

Stedelijke regio Breda

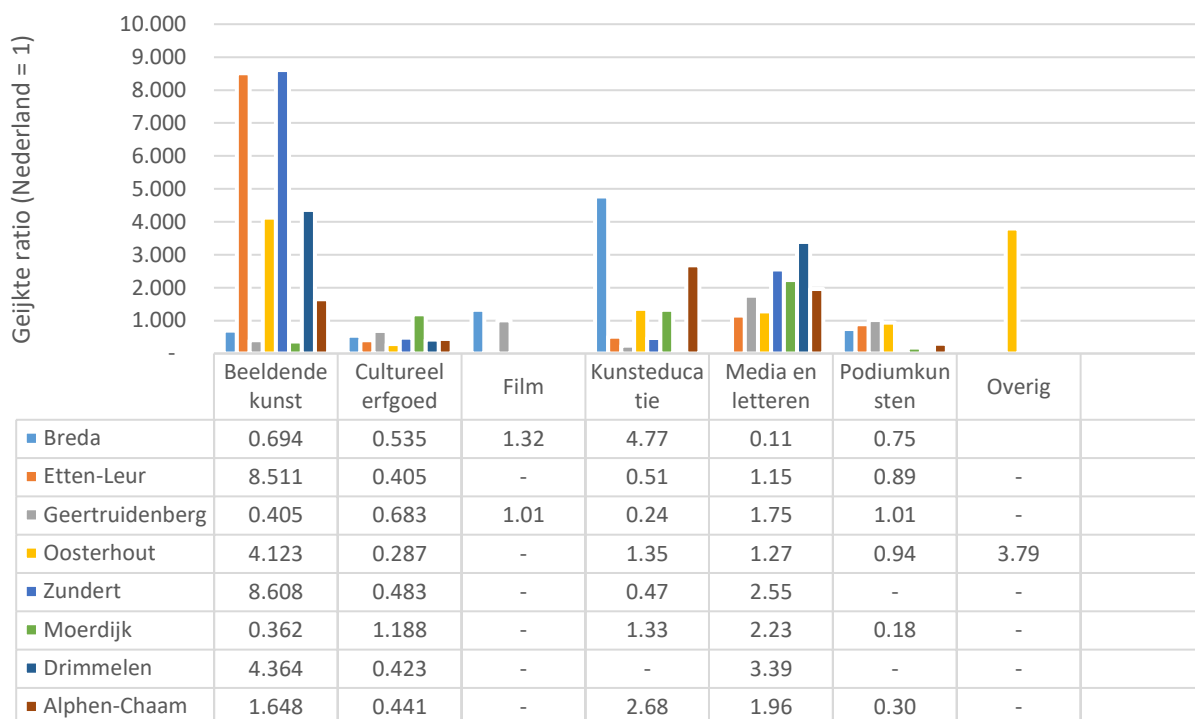

Tabel 8

Tabel 9

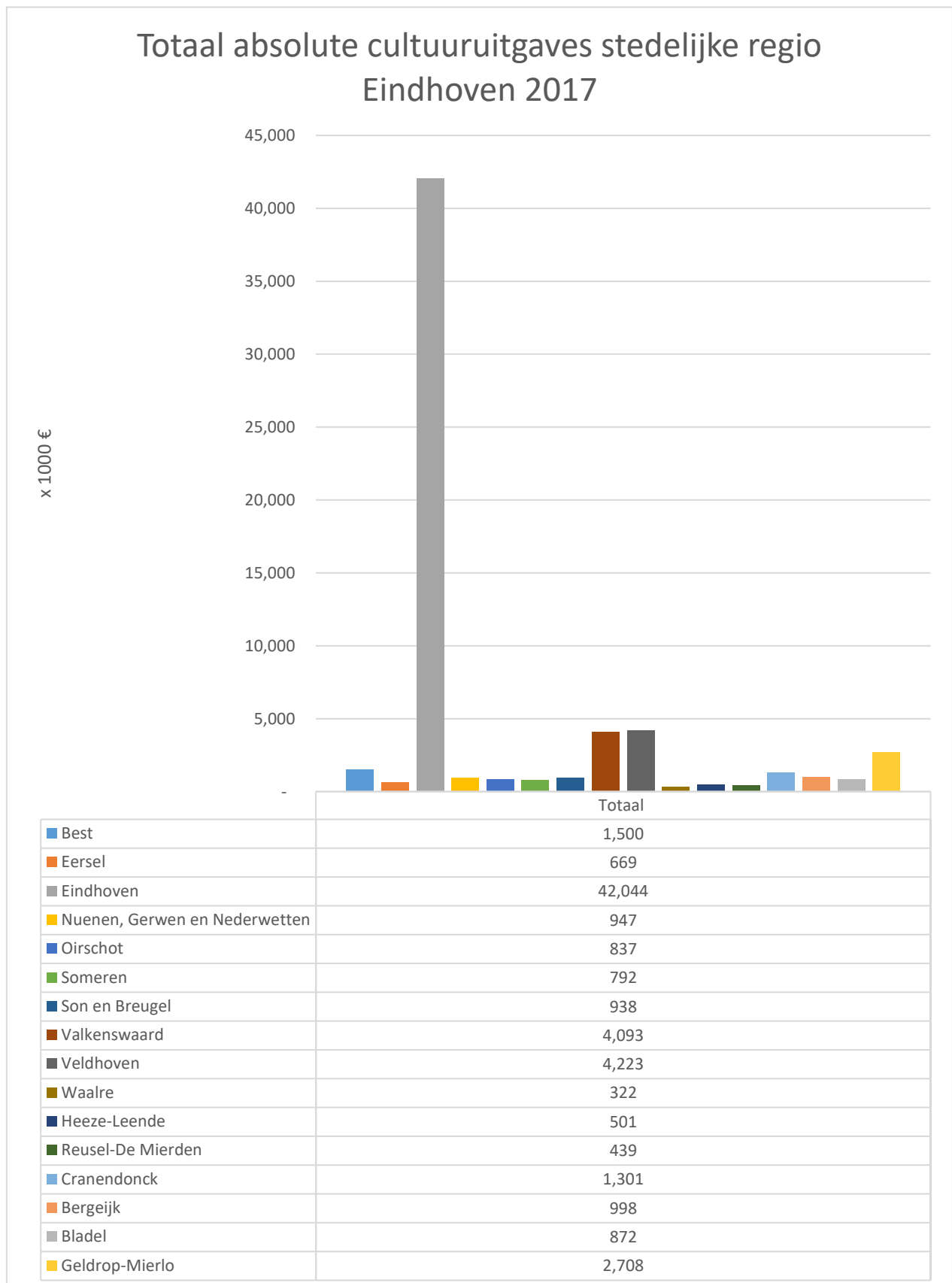
Ratio's cultuuruitgaves van de stedelijke regio Breda 2017

Tabel 9

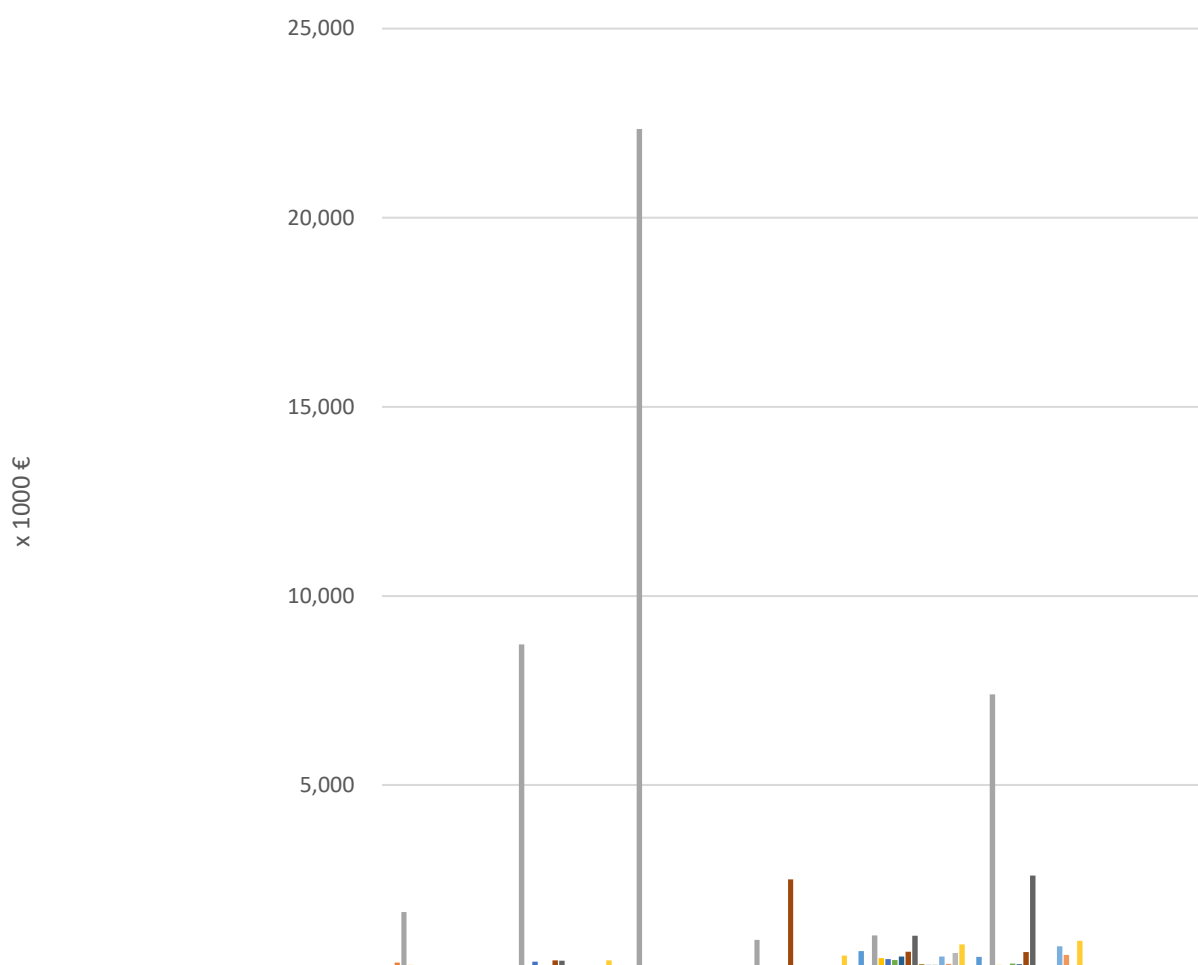
Tabel 7 en 8 tonen de absolute uitgaves van de gemeenten in stedelijke regio Breda. Tabel 9 toont de geijkte ratio. Het valt op dat bij beeldende kunst de ratio's zeer sterk van elkaar verschillen. Etten-Leur geeft 8,5% meer dan het nationaal gemiddelde uit aan beeldende kunst, wat absoluut €1,0 mln. is. Dit is meer dan Breda (€0,6 mln.). De focus bij Breda ligt bij kunsteducatie met een ratio van 4,7x meer dan het nationaal gemiddeld percentage. Dit kan te maken hebben met de Nieuwe Veste, een groot en divers centrum voor kunsteducatie (<https://www.nieuweveste.nl/>). Drimmelen, als gemeente met relatief weinig uitgaven voor kunst, focust zich op beeldende kunst en media en letteren. Deze laatste subsector is interessant: in verhouding geeft Breda hier 0,11x van het nationaal gemiddelde percentage aan uit, terwijl de omliggende gemeenten hier een relatief hogere prioriteit aangeven in hun budget. Het lijkt erop dat de gemeenten elkaar aanvullen in deze subsector.

Stedelijke regio Eindhoven

Tabel 10

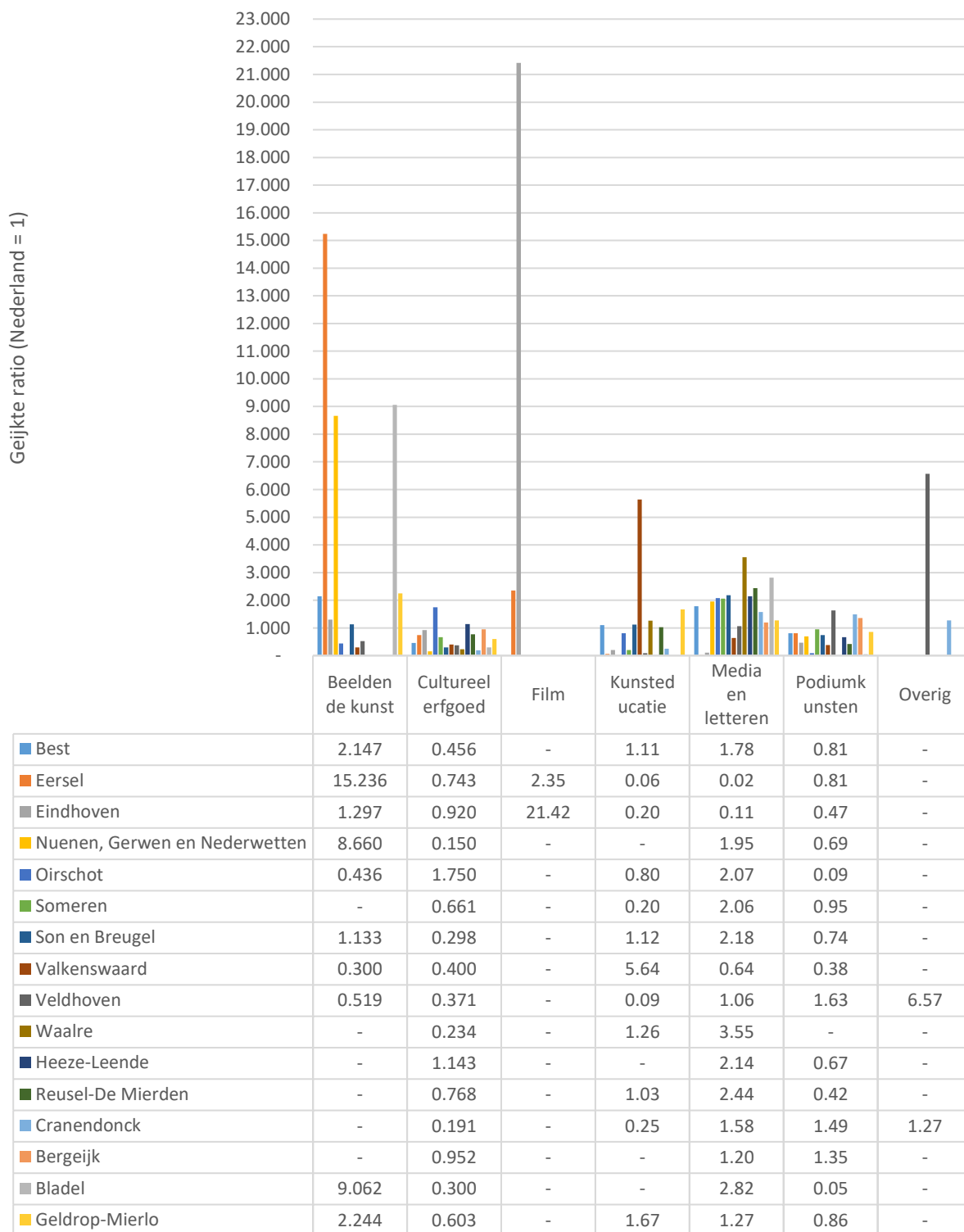
Verdeling absolute cultuuruitgaves stedelijke regio Eindhoven 2017

	Beeldende kunst	Cultureel erfgoed	Film	Kunsteducatie	Media en letteren	Podiumkunsten	Overig
Best	97	154	-	180	609	460	-
Eersel	307	112	39	4	3	204	-
Eindhoven	1,643	8,718	22,348	910	1,025	7,400	-
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	247	32	-	-	421	247	-
Oirschot	11	330	-	73	396	27	-
Someren	-	118	-	17	372	285	-
Son en Breugel	32	63	-	114	466	263	-
Valkenswaard	37	369	-	2,505	597	585	-
Veldhoven	66	353	-	41	1,020	2,609	134
Waalre	-	17	-	44	261	-	-
Heeze-Leende	-	129	-	-	245	127	-
Reusel-De Mierden	-	76	-	49	244	70	-
Cranendonck	-	56	-	35	468	734	8
Bergeijk	-	214	-	-	273	511	-
Bladel	238	59	-	-	560	15	-
Geldrop-Mierlo	183	368	-	491	787	879	-

Tabel 11

Ratio's cultuuruitgaves van de stedelijke regio Eindhoven 2017

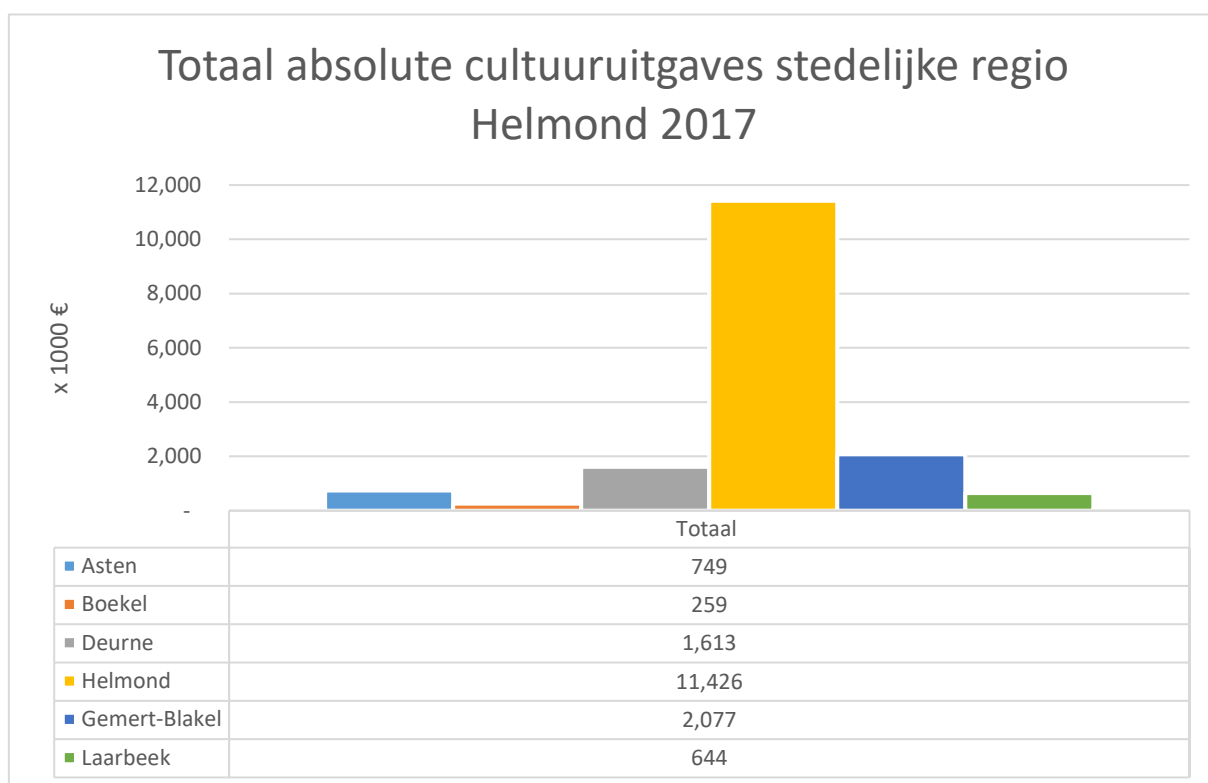
Tabel 12

De stedelijk regio Eindhoven kent meer gemeenten dan Breda en de andere stedelijke regio's. Ook de absolute verschillen in uitgaven zijn groot tussen de centrum gemeente en de buurgemeenten. Tabel 10 en 11 tonen de absolute uitgaves van de gemeenten in stedelijke regio Eindhoven. Tabel 12 toont de geijkte ratio. Het springt in het oog dat Eindhoven €22,3 mln. besteedt aan film (met ratio van x21,4). Dit heeft te maken met Eindhoven Film Festival (EFF) die dat jaar heeft plaatsgevonden. Op de website van EFF staat "*Eindhoven is an innovative city with a worldwide top position in technology, design and knowledge*" (Eindhoven Film Festival, z.d.). Dit is een belangrijke indicatie voor de *comparative advantage* die Eindhoven heeft op het gebied van technologie. Dit kan ook verklaren waarom Eindhoven ervoor heeft gekozen dat significante deel van haar budget te richten tot het filmfestival.

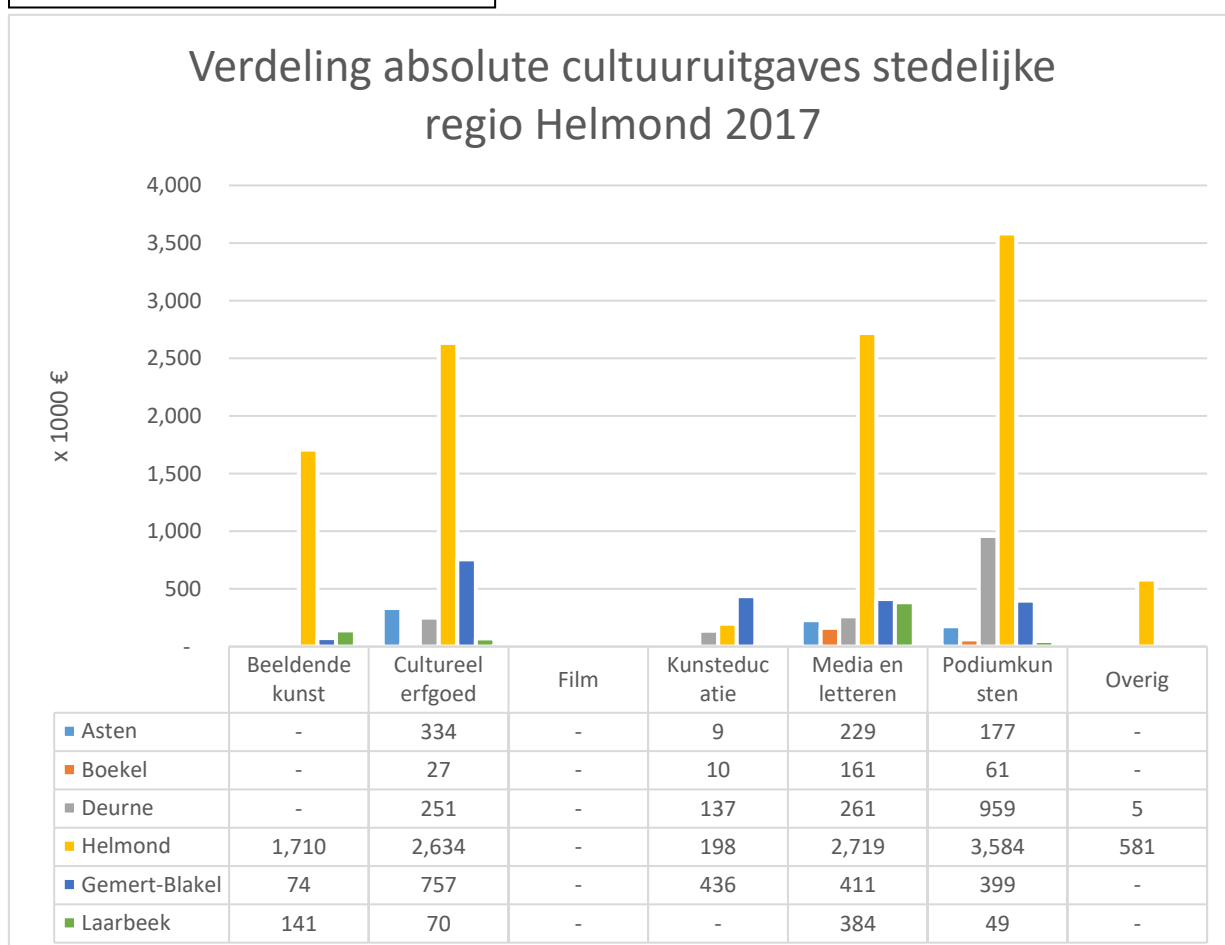
De gemeente Eersel besteedt de helft van het cultuurbudget aan beeldende kunst (€0,3 mln.), wat x15,2 meer is dan het nationaal gemiddelde percentage. Het is een interessant resultaat, maar het is niet duidelijk wat dit veroorzaakt.

Wat betreft de media en letteren sector zien we dat vrijwel iedere gemeente hier een bovengemiddeld gedeelte van het cultuurbudget aan wijdt. De centrale stad, Eindhoven, besteedt 0,02x van het nationaal gemiddeld percentage. Wanneer we de absolute cijfers bekijken, zien we echter dat de uitgaven van Eindhoven voor media en letteren absoluut het hoogst zijn (€1,0 mln.). Desalniettemin toont tabel 12 wel dat er een aanwijsbaar verschil is tussen de prioritering van media en letteren in het cultuurbudget, waarbij de factor van buurgemeenten vrijwel altijd boven x1,0 is, en de factor van de centrumgemeente onder de x1,0.

Stedelijke regio Helmond

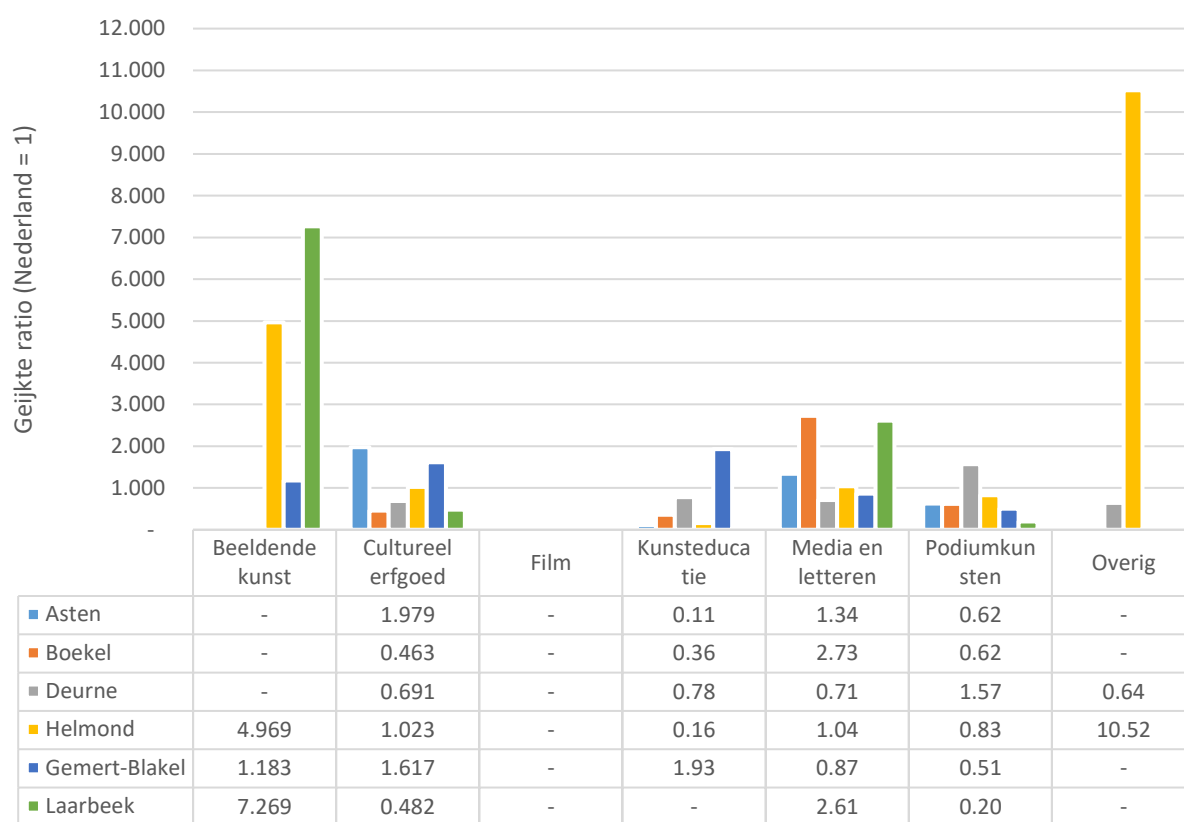

Tabel 13

Tabel 14

Ratio's cultuuruitgaves van de stedelijke regio Helmond 2017

Tabel 15

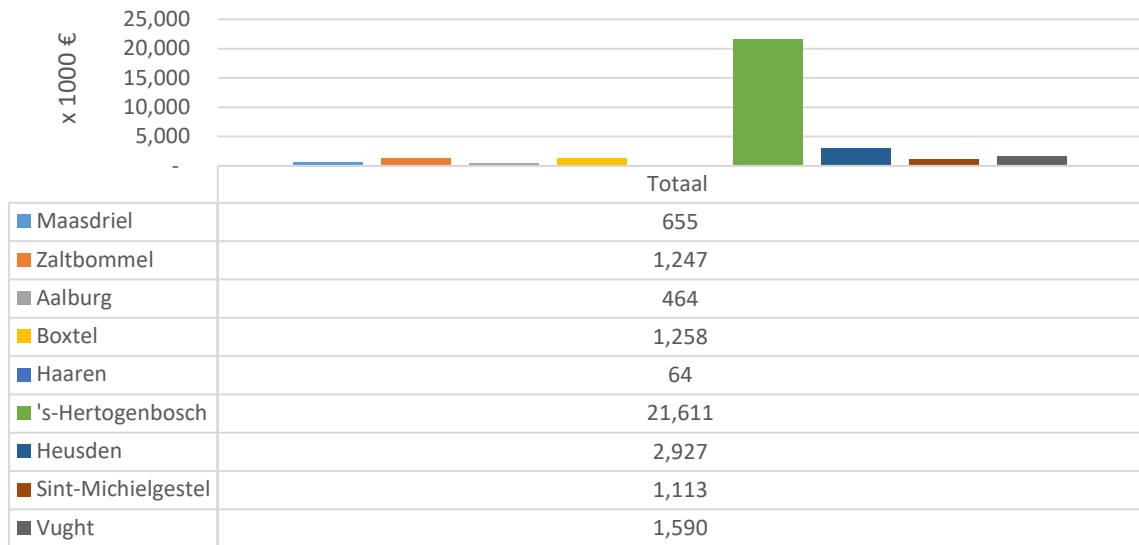
Tabel 13 en 14 tonen de absolute uitgaves van de gemeenten in stedelijke regio Helmond. Tabel 15 toont de geijkte ratio. Als centrumgemeente geeft Helmond absoluut het meest uit aan elke subsector. Iedere gemeente in deze regio besteedt aan cultureel erfgoed, media en letteren en podiumkunsten.

Wat opvalt in tabel 15 bij beeldende kunst is dat de helft van de gemeenten hier niet aan uitgeeft, maar de andere helft van de gemeenten wel een relatief groot deel van het cultuurbudget aan besteden (voor Helmond 5,0x en voor Laarbeek 7,2x van het nationaal gemiddelde percentage). Dit kan een indicatie zijn van compensatie in de budgetten van deze gemeenten. Dit is echter niet af te lezen aan de absolute cijfers, gezien die ten opzichte van Helmond laag uitvallen.

Wat betreft media en letteren scoort stedelijke regio Helmond als geheel 1,1x (tabel 7) en de scores van de buurgemeenten balanceren dit uit toont tabel 15.

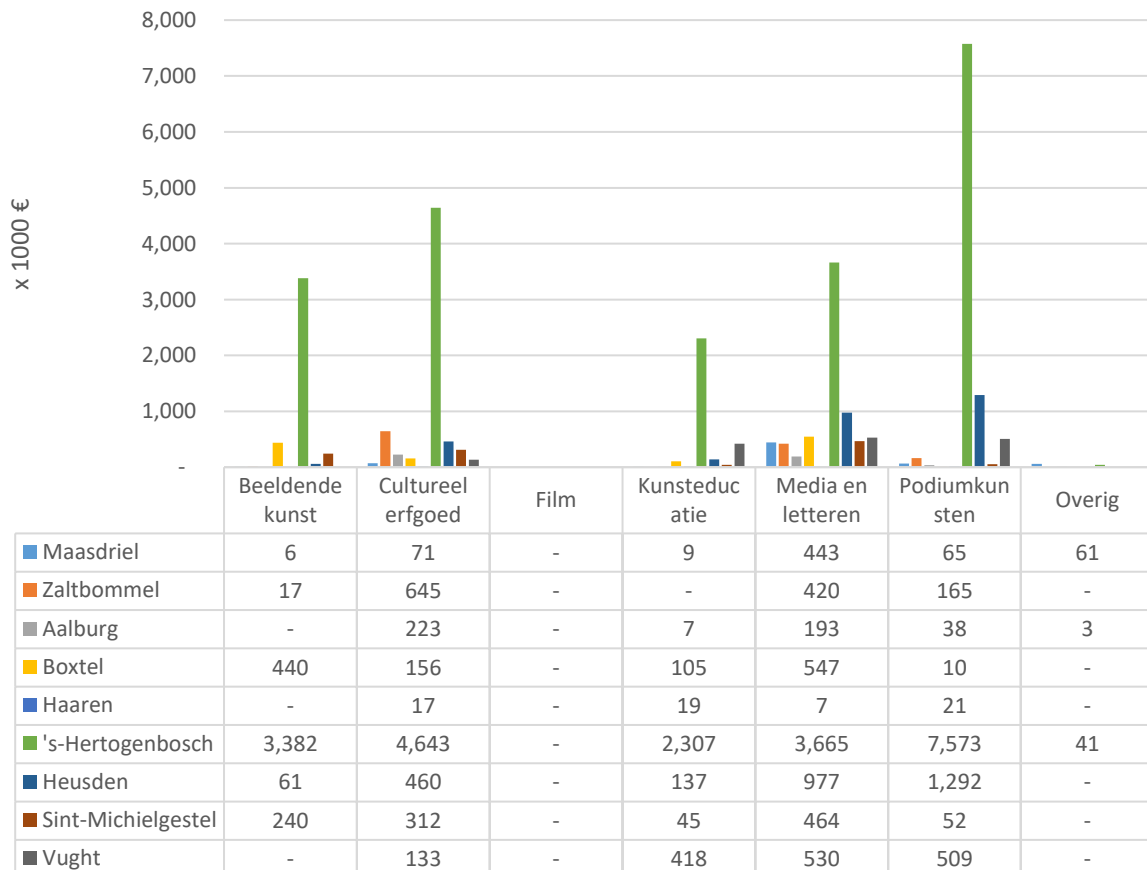
Stedelijke regio 's-Hertogenbosch

Totaal absolute cultuuruitgaves stedelijke regio 's-Hertogenbosch 2017

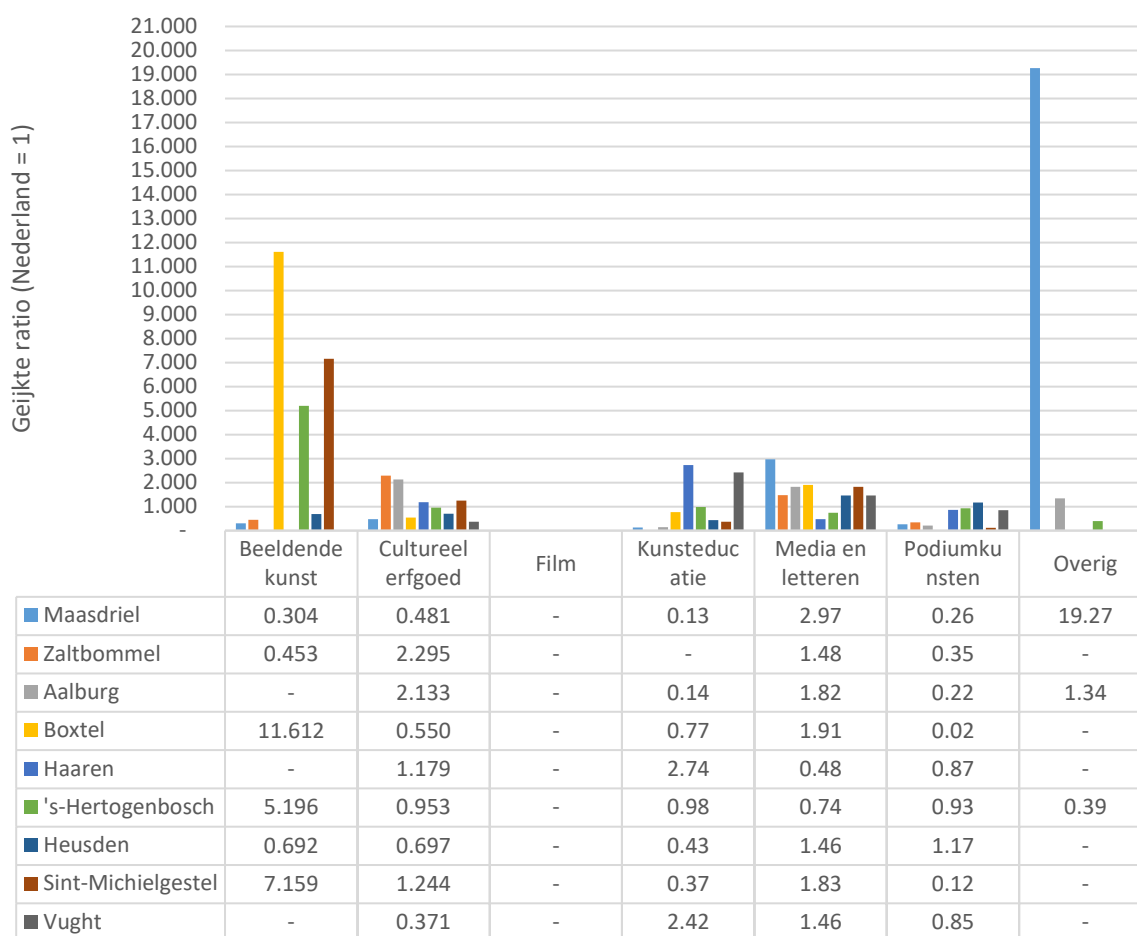
Tabel 16

Verdeling absolute cultuuruitgaves stedelijke regio 's-Hertogenbosch 2017

Tabel 17

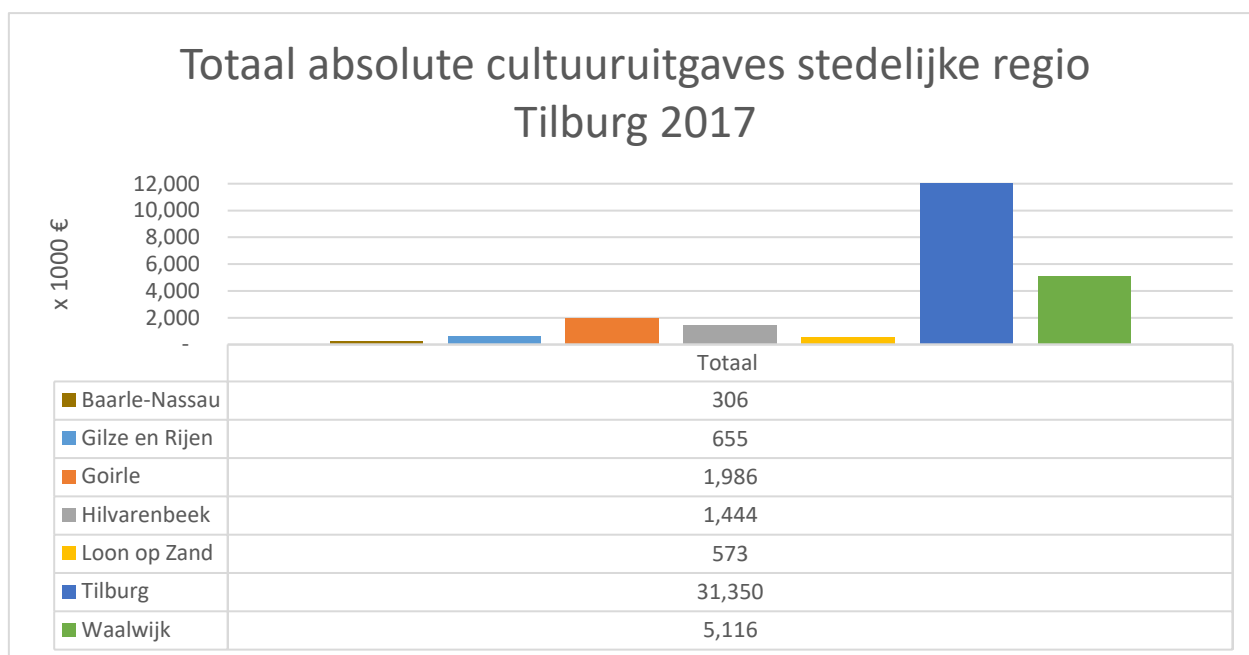
Ratio's cultuuruitgaves van de stedelijke regio 's-Hertogenbosch 2017

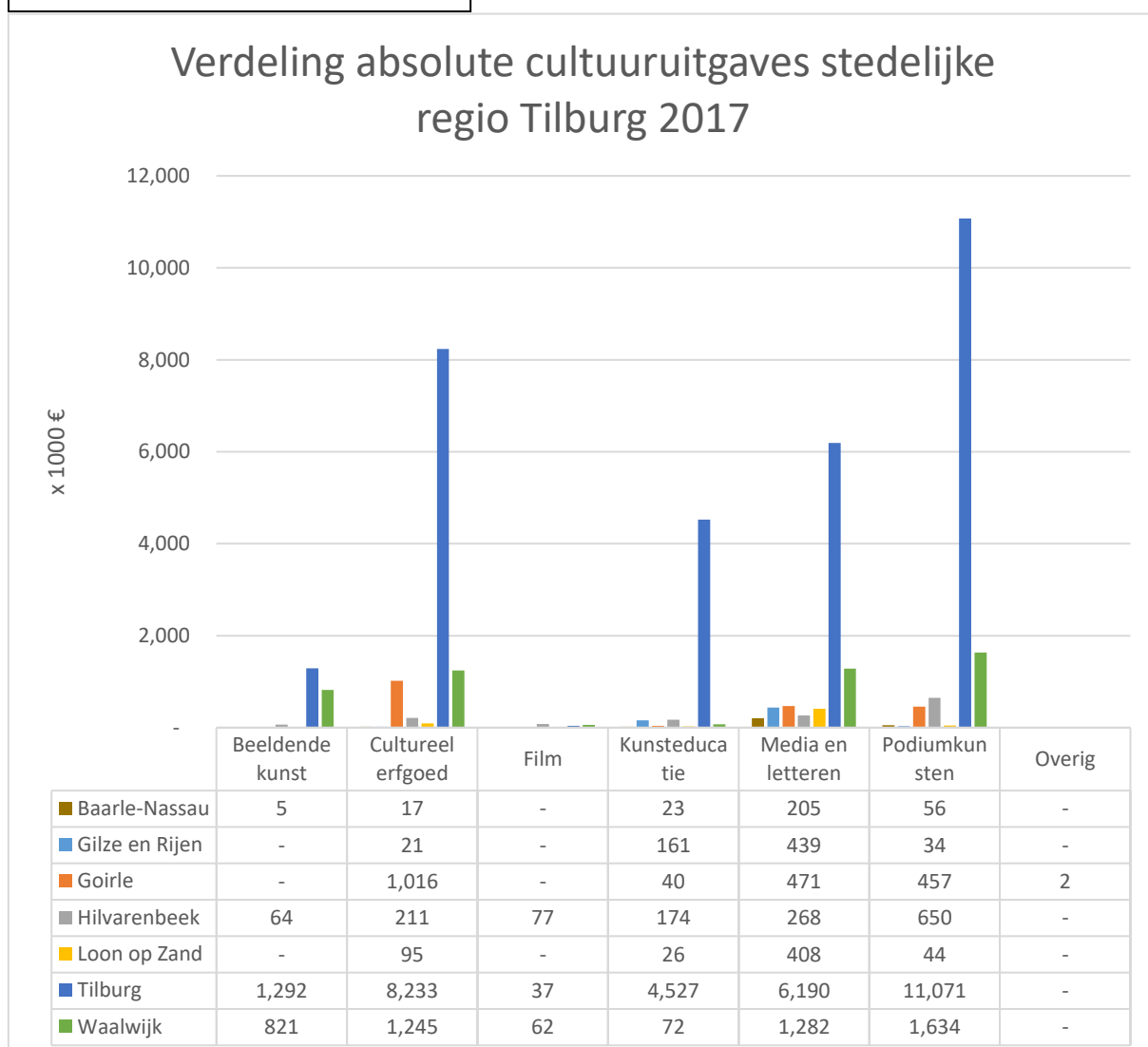
Tabel 18

Tabel 16 en 17 tonen de absolute uitgaves van de gemeenten in stedelijke regio 's-Hertogenbosch. Tabel 18 toont de geijkte ratio. Alle gemeenten hebben uitgaven voor cultureel erfgoed, media en letteren en podiumkunsten. Het valt op dat een aantal gemeenten absoluut én relatief hoog scoren bij beeldende kunst (Boxtel, 's-Hertogenbosch en Sint-Michielgestel), terwijl de andere gemeenten hier absoluut én relatief laag scoren. Dit kan een indicatie zijn voor compensatie, zodat beeldende kunst in deze stedelijke regio toch aanwezig is. Bij cultureel erfgoed en media en letteren zijn de ratio's meer stabiel. Tabel 18 toont dat bij media en letteren dat de omliggende gemeenten vrijwel altijd een prioriteit hoger hebben (en hoger scoren dan het Nederlands gemiddeld percentage), terwijl de centrumgemeente 's-Hertogenbosch hier relatief lager op scoort. Dit betekent niet dat 's-Hertogenbosch absoluut het minst uitgeeft aan media en letteren: volgens tabel 17 besteedt deze gemeente €3,7 mln. aan deze subsector. Tot slot valt het op dat geen enkele gemeente uitgeeft aan film.

Stedelijke regio Tilburg

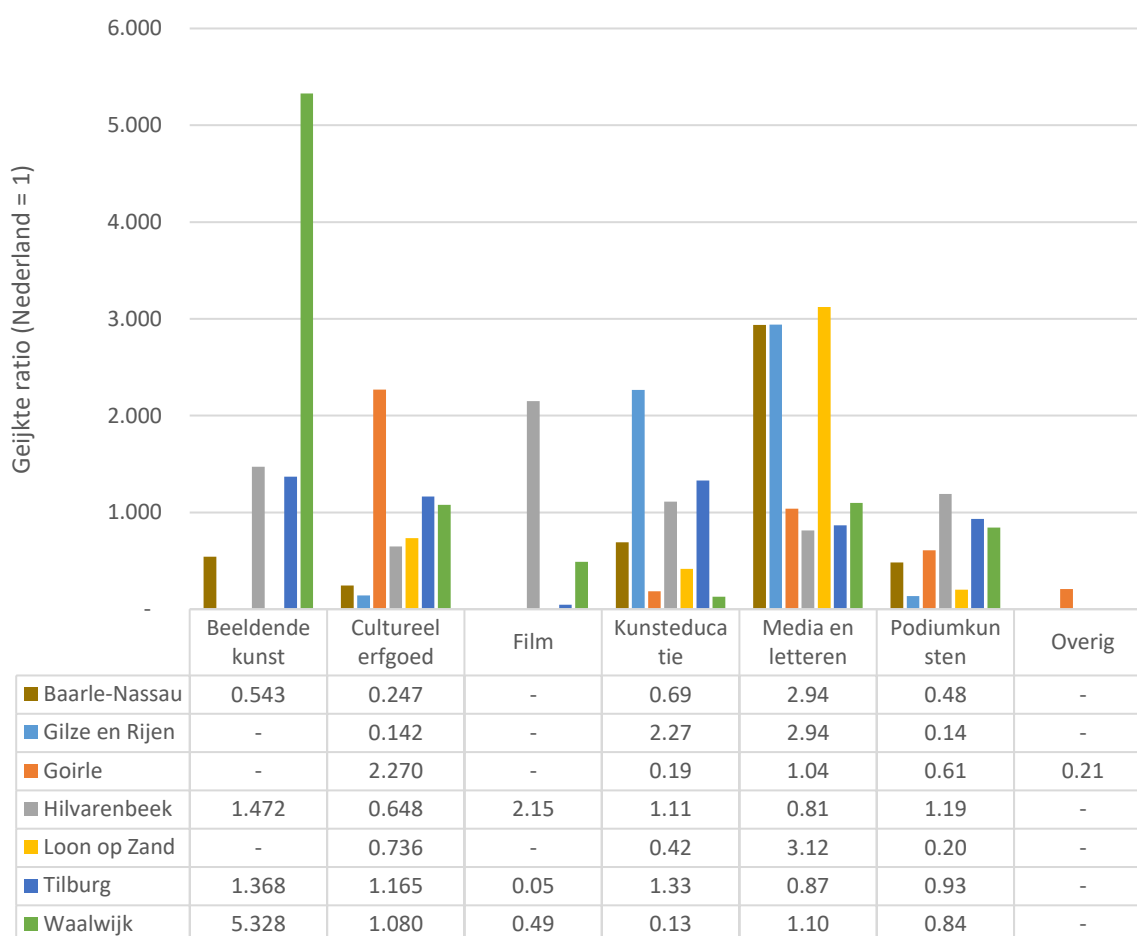

Tabel 19

Tabel 20

Ratio's cultuuruitgaves van de stedelijke regio Tilburg 2017

Tabel 21

Bij dit onderzoek was er geen data beschikbaar over Dongen en Oisterwijk. Tabel 19 en 20 tonen de absolute uitgaves van de gemeenten in stedelijke regio Tilburg. Door de verschillende grootte van gemeenten en verschillende grootte van de budgetten, is het lastig de data te interpreteren. Tabel 21 toont de geijkte ratio. Dit maakt het stukken gemakkelijker om te controleren op afwijkingen van het nationaal gemiddeld percentage. Bij media en letteren zien we in tabel 21 dat alle gemeenten bijna minimaal x1,0 scoren. Baarle-Nassau, Gilze en Rijen en Loon op Zand dragen zelfs tot x3,0 meer bij dan gemiddeld. Hier komt bij dat tabel 20 toont dat de absolute cijfers voor deze subsector voor Baarle-Nassau, Gilze en Rijen en Loon op Zand de grootste post zijn.

Gemeente Gilze en Rijen kiest duidelijk voor kunsteducatie en media en letteren in het budget, terwijl grotere gemeenten zoals Tilburg en Waalwijk vrijwel een gemiddelde verdeling hebben tussen alle subsectoren.

Conclusie en discussie

Terwijl absolute uitgaven van gemeente soms moeilijk te vergelijken zijn, geeft de geijkte ratio een duidelijker beeld van de budgetkeuzes die gemeenten maken, c.q. welke subsector een hogere prioriteit heeft in het cultuurbudget in vergelijking met het nationaal gemiddeld percentage. Dit onderzoek geeft teken van een aantal trends, maar gezien het een beschrijvend onderzoek is, is er geen onomstotelijk bewijs of causaliteit.

Gemeenten met een klein budget moeten kiezen tussen subsectoren en investeren vaak een groter deel van hun budget dan gemiddeld aan twee of meer subsectoren cultuur. Grotere gemeenten kunnen dit meer spreiden. Dit kan verklaard worden met de *central place theory* (Werck, Heyndels & Geys, 2008): de grote stad is in het voordeel bij het realiseren van culturele voorzieningen, omdat bij gemeenten met een kleiner cultuurbudget één euro een groter verschil maakt dan één euro voor grotere gemeenten. De gemeente met een kleiner cultuurbudget kiest er dan niet voor alles op te delen over de subsectoren, maar deze middelen te bundelen in enkele subsectoren.

Media en letteren springt er in iedere stedelijke regio uit omdat hier in buurgemeenten vaak een groter percentage van het budget naartoe gaat dan gemiddeld, terwijl de centrumgemeente een lager percentage van het budget hieraan besteedt. Dit betekent echter niet dat de centrumgemeente absoluut het minst uitgeeft: vaak zijn de absolute kosten voor de centrumgemeente zijn veruit het hoogst. Uitzondering is de gemeente Breda: absoluut en relatief besteedt deze gemeente het minst aan deze subsector. De omliggende gemeenten lijkten te compenseren door een hoger deel van hun budget te besteden aan deze subsector. In die zin lijkt er sprake te zijn van complementariteit van cultuurbudgetten op het niveau van de stedelijke regio.

Terwijl de geijkte ratio's op gemeentelijk niveau sterk verschillen, blijkt op het niveau van BrabantStad (tabel 6) dat de ratio's meer richting de x1.0 gaan. Bij beeldende kunst en film wijkt de prioritering het meest af: voor beeldende kunst wijkt het budget voor x2,3 af van het nationaal gemiddeld percentage en voor film x4,8. Dit laatste kan verklaard worden: terwijl de meeste gemeenten nauwelijks uitgeven aan film, vond in de gemeente Eindhoven een filmfestival plaats geeft, waaraan deze gemeente ongeveer de helft van het cultuurbudget uitgaf. Het blijkt dat Eindhoven op het gebied van film een *relative cost advantage* heeft door de internationale toppositie in technologie, design en kennis. Op het niveau van BrabantStad valt deze prioritering aanwijsbaar op, terwijl dit uit de absolute getallen alleen niet gemakkelijk te zien is.

Een nadeel van dit onderzoek is dat het alleen rekening houdt met de bijdrages van gemeenten, maar niet van het rijk of de provincie. Deze investeringen kunnen de verdeling erg beïnvloeden: de instellingen in de BIS of de bijdragen van de zes Rijkscultuurfondsen kunnen aanzienlijk zien en de regionale spreiding van culturele infrastructuur serieus beïnvloeden. Ook private investeerders worden niet meegenomen. In het geval van de stedelijke regio Tilburg is dit wel van belang, omdat het internationaal vooraanstaand museum De Pont geen overheidsbijdragen ontvangt (De Pont, z.d.). Wanneer je niet de complementariteit van kosten berekent, maar van de feitelijke voorzieningen, is zo'n museum van grote invloed op het totale landschap. Dit is ook het tweede nadeel: dit onderzoek gaat over uitgaven, maar meet niet de feitelijke complementariteit van de publieke waarde van de culturele infrastructuur in iedere subsector. Amateurkunst kan hierbij een rol spelen, maar voor deze potentiële subsector was geen gedifferentieerde data beschikbaar.

Dit onderzoek focust op de positieve kant van het freeridersvraagstuk: vullen gemeentelijke uitgaven elkaar op hoger geografisch niveau aan? Op het niveau van de stedelijke regio is dit niet te beantwoorden, maar op het niveau van BrabantStad tonen de resultaten wel dat de prioritering van de uitgaves steeds meer het nationaal gemiddeld percentage volgen. Het nadeel van dit nationaal

gemiddeld percentage, is dat het niet de vraag beantwoord of de complementariteit optimaal is, d.w.z. is de verdeling van gemeentelijke cultuuruitgaven de beste verdeling voor de creatie van complementaire culturele infrastructuur.

Om al deze nadelen te kunnen oppakken is verdiepings- en vervolgonderzoek nodig, bijvoorbeeld door het model verder te ontwikkelen om rekening te houden met provincie- en rijksbijdragen, of zoals Marlet en van Woerkens (2018) doen, een gedifferentieerde regionale index ontwikkelen om te testen of dit overeenkomt met de prioritering in de gemeentelijke cultuuruitgaves. Het huidige onderzoek is alleen een beschrijvend en verkennend onderzoek. Er is geen bewijs voor causale verbanden op wat voor manier dan ook gelegd.

Vervolgonderzoek kan ook een andere vorm aannemen, namelijk door het huidige onderzoek op te schalen. Op het moment is slechts één stedelijke cultuurregio onderzocht, bestaande uit vijf stedelijke regio's en 43 gemeenten. Er is echter data beschikbaar voor heel Nederland: hierdoor kan BrabantStad met andere regio's met elkaar vergelijken worden. Dit is relevant omdat er in BrabantStad een voorkeur in de budgetuitgaven is voor beeldende kunst en film. Hoe zit dit in de rest van het land? Het vervolgonderzoek kan de comparatieve voordelen van bepaalde stedelijke regio's onder de loep nemen en in kaart brengen. Hoe komt het dat dit gebied de prioriteit heeft voor die specifieke subsector? Deze kennis kan meer inzage geven in hoe regio's hun budget strategisch inzetten, waardoor andere gemeenten hun budget hierop kunnen aanpassen, of gericht zoeken naar hun eigen specialiteit. Op dit moment is dat een trend: bij het opstellen van cultuurprofielen kiezen regio's ervoor te specialiseren in bepaalde onderwerpen die de regio karakteriseren.

Bibliografie

Bovens, M.A.P., 't Hart, P., Van Twist, M.J.W., Van den Berg, C.F., Van der Steen, M.A., & Tummers, L.G. (2017). *Openbaar bestuur: Beleid, organisatie en politiek* (negende, herziene druk). Deventer: Wolters Kluwer.

Burkens, M.C., Kummeling, H.R.B.M., Vermeulen, B.P., & Widdershoven, R.J.G.M. (2017). *Beginselen van de democratische rechtsstaat: Inleiding tot de grondslagen van het Nederlandse staats- en bestuursrecht* (achtste druk). Deventer: Wolters Kluwer.

CBS. (z.d.). *Gemeentebegrotingen; baten en lasten naar regio en grootteklasse*. Geraadpleegd op 6 juni 2021, van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83641NED/table>

CBS. (2016). Kaarten regionale indelingen 2017. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/-/media/pdf/2017/06/2016ov69-12-provincies-2016.pdf>

De Pont. (z.d.). Over ons. Geraadpleegd op 30 mei 2021, van <https://depont.nl/over-ons>

Eindhoven Film Festival (z.d.). About EFF. Geraadpleegd op 25 juni 2021, van <https://eindhovenfilmfestival.nl/about-eff>

Håkonsen, L., & Løyland, K. (2015). Local government allocation of cultural services. *Journal of Cultural Economics*, 40(4), pp. 487-528. DOI 10.1007/s10824-015-9255-4

Lundberg, J. (2006). Spatial interaction model of spillovers from locally provided public services. *Regional Studies*, 40(6), pp. 631-644. DOI: 10.1080/00343400600868788

Marlet, G., & Van Woerkens, C. (2018). *Atlas voor gemeenten 2018*. Nijmegen: VOC Uitgevers.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (z.d.) Het culturele subsidiebestel. Geraadpleegd op 4 april 2021, van <https://www.cultuursubsidie.nl/over-het-cultuurstelsel>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2017). *Handboek fondsen verantwoording cultuursubsidies 2017-2020*. Geraadpleegd van <https://www.cultuursubsidie.nl/binaries/cultuursubsidie/documenten/publicaties/2017/12/1/handboek-fondsen-verantwoording-cultuursubsidies-2017-2020/Handboek+verantwoording+cultuursubsidies+fondsen+2017-2020+%28versie+2020%29+%282%29.pdf>

Musgrave, R.A., & Musgrave, P.B. (1989). *Public Finance in Theory and Practise* (Fifth Edition). Singapore: McGraw-Hill International Editions. Geraadpleegd van https://desmarais-tremblay.com/Resources/Musgrave%20Richard%20A.%20and%20Musgrave%20Peggy%20B.%201989%20%281973%29%20Public%20Finance%20in%20Theory%20and%20Practice_5th%20ed.pdf

Raad voor Cultuur (z.d. a). Homepage. Geraadpleegd op 8 maart 2019 van <https://www.raadvoorcultuur.nl/>

Raad voor Cultuur (2017). *Cultuur voor stad, land en regio: De rol van stedelijke regio's in het cultuurbestel*. Geraadpleegd van <https://www.raadvoorcultuur.nl/binaries/raadvoorcultuur/documenten/adviezen/2017/11/29/verkenning-cultuur-voor-stad-land-en-regio/Verkenning+Cultuur+voor+stad%2C+land+en+regio.pdf>

Strous, T. (2021). De kunst van het overlaten: Profielen voor lokaal cultuurbeleid. *Boekmancahier*, 13(50), pp. 513-519.

Tordoir, P.P, Poorthuis, A., & Renooy, P. (2017). *Pas de deux? Het ruimtelijk samenspel van cultuur en economie in Nederland: Een beleidsverkenning*. Amsterdam: Regioplan. Geraadpleegd van <https://www.regioplan.nl/wp-content/uploads/data/file/2016/16138-Ruimtelijk-samenspel-cultuur-economie-NL-Regioplan.pdf>

Van der Holst, R., & Wilmink, H. (2018a). *Rapportage onderzoek detaillering cultuurlasten gemeenten en provincies, jaarrekening 2017*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/-/media/pdf/2018/46/rapportage-onderzoek-detaillering-cultuurlasten-gemeenten-en-provincies-jaarrekening-2017.pdf>

Van der Holst, R., & Wilmink, H. (2018b). *Tabel detaillering cultuurlasten gemeenten en provincies, jaarrekening 2017*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/-/media/excel/2018/46/bijlage-1-tabeldetailleringcultuurjaarrekening.xlsx>

Van der Holst, R., & Wilmink, H. (2020). *Rapportage onderzoek detaillering cultuurlasten gemeenten en provincies, jaarrekening 2019*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/-/media/pdf/2020/44/detaillering-cultuurlasten-gemeenten-en-provincies-jaarrekening-2019.pdf>

Werck, K., Heyndels, B., & Geys, B. (2008). The impact of 'central places' on spatial spending patterns: evidence from Flemish local government cultural expenditures. *Journal of Cultural Economics*, 32(1), pp. 35-58. DOI 10.1007/s10824-007-9056-5

Wijn, C. (2014). *De culturele stad: Een handboek voor beleidsmakers en zij die het willen worden*. Nijmegen: VOC Uitgevers.

Appendix: berekening ratio's voor alle gemeenten in BrabantStad

Onderzoek Maurick Reuser

Nederland

Lasten (x1000 euro's)	55.301	413.736	45.564	199.246	418.658	694.674	8.874	1.836.053
Percentage (in %)	3,012	22,53399	2,4816277	10,851865	22,802065	37,835182	0,4833194	100
Ratio (uitgavepost/(totaal/#delen))	0,21084	1,57738	0,17371	0,75963	1,59614	2,64846	0,03383	7,00000
Vermenigvuldigingsfactor ijking (= constante per uitgavepost)	4,74301	0,63396	5,75659	1,31643	0,62651	0,37758	29,55750	6,14451
Geijkte ratio (= normaal van Nederland)	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	7,00000

Stedelijke cultuurregio

BrabantStad

Lasten (x1000 euro's)	13.792,00	38.021,00	23.623,00	30.904,00	34.178,00	56.381,00	949,00	197.848
Percentage (in %)	6,971	19,217	11,939974	15,620072	17,274878	28,497129	0,4796612	100
Ratio (verhouding onderling)	0,488	1,345	0,836	1,093	1,209	1,995	0,034	7,00
Geijkte ratio (vergelijking normaal) = hoeveel keer meer dan normaal	2,314	0,853	4,81	1,44	0,76	0,75	0,99	11,92

Stedelijke regio

Breda GBD17 SR758

Lasten (x1000 euro's)	2.678	5.282	1.060	17.581	5.757	13.065	114	45.537
Percentage (in %)	5,881	11,599	2,3277774	38,608165	12,642467	28,690955	0,2503459	100
Ratio (verhouding onderling)	0,412	0,812	0,163	2,703	0,885	2,008	0,018	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland) = hoeveel keer meer dan normaal	1,953	0,515	0,94	3,56	0,55	0,76	0,52	8,79
	0,000	0,000						

Tilburg SR855

Lasten (x1000 euro's)	2.182	10.838	176	5.023	9.263	13.946	2	41.430
Percentage (in %)	5,267	26,160	0,4248129	12,124065	22,358195	33,661598	0,0048274	100
Ratio (verhouding onderling)	0,369	1,831	0,030	0,849	1,565	2,356	0,000	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	1,749	1,161	0,17	1,12	0,98	0,89	0,01	6,08

s-Hertogenbosch SR796

Lasten (x1000 euro's)	4.146	6.660	-	3.047	7.246	9.725	105	30.929
Percentage (in %)	13,405	21,533	0	9,8515956	23,427851	31,442982	0,3394872	100
Ratio (verhouding onderling)	0,938	1,507	-	0,690	1,640	2,201	0,024	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	4,451	0,956	-	0,91	1,03	0,83	0,70	8,87

Eindhoven SR772

Lasten (x1000 euro's)	2.861	11.168	22.387	4.463	7.747	14.416	142	63.184
Percentage (in %)	4,528	17,675	35,431438	7,0634971	12,261015	22,815903	0,2247404	100
Ratio (verhouding onderling)	0,317	1,237	2,480	0,494	0,858	1,597	0,016	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	1,503	0,784	14,28	0,65	0,54	0,60	0,46	18,82

Helmond SR794

Lasten (x1000 euro's)	1.925	4.073	-	790	4.165	5.229	586	16.768
-----------------------	-------	-------	---	-----	-------	-------	-----	--------

Beeldende kunst	Cultureel erfgoed	Film	Kunsteducatie	Media en letteren	Podiumkunsten	Overig	Totaal
BK	CE	FL	KE	ML	PK	OV	Totaal
55.301	413.736	45.564	199.246	418.658	694.674	8.874	1.836.053
3,012	22,53399	2,4816277	10,851865	22,802065	37,835182	0,4833194	100
0,21084	1,57738	0,17371	0,75963	1,59614	2,64846	0,03383	7,00000
4,74301	0,63396	5,75659	1,31643	0,62651	0,37758	29,55750	6,14451
1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	7,00000
BK	CE	FL	KE	ML	PK	OV	Totaal
13.792,00	38.021,00	23.623,00	30.904,00	34.178,00	56.381,00	949,00	197.848
6,971	19,217	11,939974	15,620072	17,274878	28,497129	0,4796612	100
0,488	1,345	0,836	1,093	1,209	1,995	0,034	7,00
2,314	0,853	4,81	1,44	0,76	0,75	0,99	11,92
BK	CE	FL	KE	ML	PK	OV	Totaal
2.678	5.282	1.060	17.581	5.757	13.065	114	45.537
5,881	11,599	2,3277774	38,608165	12,642467	28,690955	0,2503459	100
0,412	0,812	0,163	2,703	0,885	2,008	0,018	7,00
1,953	0,515	0,94	3,56	0,55	0,76	0,52	8,79
0,000	0,000						
BK	CE	FL	KE	ML	PK	OV	Totaal
2.182	10.838	176	5.023	9.263	13.946	2	41.430
5,267	26,160	0,4248129	12,124065	22,358195	33,661598	0,0048274	100
0,369	1,831	0,030	0,849	1,565	2,356	0,000	7,00
1,749	1,161	0,17	1,12	0,98	0,89	0,01	6,08
BK	CE	FL	KE	ML	PK	OV	Totaal
4.146	6.660	-	3.047	7.246	9.725	105	30.929
13,405	21,533	0	9,8515956	23,427851	31,442982	0,3394872	100
0,938	1,507	-	0,690	1,640	2,201	0,024	7,00
4,451	0,956	-	0,91	1,03	0,83	0,70	8,87
BK	CE	FL	KE	ML	PK	OV	Totaal
2.861	11.168	22.387	4.463	7.747	14.416	142	63.184
4,528	17,675	35,431438	7,0634971	12,261015	22,815903	0,2247404	100
0,317	1,237	2,480	0,494	0,858	1,597	0,016	7,00
1,503	0,784	14,28	0,65	0,54	0,60	0,46	18,82
BK	CE	FL	KE	ML	PK	OV	Totaal
1.925	4.073	-	790	4.165	5.229	586	16.768

Percentage (in %)	11,480	24,290	0	4,711355	24,838979	31,184399	3,4947519	100
Ratio (verhouding onderling)	0,804	1,700	-	0,330	1,739	2,183	0,245	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	3,812	1,078	-	0,43	1,09	0,82	7,23	14,47
Gemeenten in stedelijke regio Breda								
45.537								
<u>Breda 238</u>								
Lasten (x1000 euro's)	651	3.758	1.023	16.121	793	8.817	-	31.163
Percentage (in %)	2,089	12,059	3,2827391	51,73122	2,5446844	28,293168	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,146	0,844	0,230	3,621	0,178	1,981	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	0,694	0,535	1,32	4,77	0,11	0,75	-	8,18
<u>Etten-Leur 243</u>								
Lasten (x1000 euro's)	1.032	367	-	221	1.056	1.350	-	4.026
Percentage (in %)	25,633	9,116	0	5,4893194	26,229508	33,532042	0	100
Ratio (verhouding onderling)	1,794	0,638	-	0,384	1,836	2,347	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	8,511	0,405	-	0,51	1,15	0,89	-	11,46
<u>Geertruidenberg 244</u>								
Lasten (x1000 euro's)	18	227	37	38	590	565	-	1.475
Percentage (in %)	1,220	15,390	2,5084746	2,5762712	40	38,305085	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,085	1,077	0,176	0,180	2,800	2,681	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	0,405	0,683	1,01	0,24	1,75	1,01	-	5,10
<u>Oosterhout 255</u>								
Lasten (x1000 euro's)	772	402	-	913	1.806	2.210	114	6.217
Percentage (in %)	12,418	6,466	0	14,68554	29,049381	35,547692	1,8336818	100
Ratio (verhouding onderling)	0,869	0,453	-	1,028	2,033	2,488	0,128	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	4,123	0,287	-	1,35	1,27	0,94	3,79	11,77
<u>Zundert 273</u>								
Lasten (x1000 euro's)	112	47	-	22	251	-	-	432
Percentage (in %)	25,926	10,880	0	5,0925926	58,101852	0	0	100
Ratio (verhouding onderling)	1,815	0,762	-	0,356	4,067	-	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	8,608	0,483	-	0,47	2,55	-	-	12,11
<u>Moerdijk 329</u>								
Lasten (x1000 euro's)	17	417	-	225	792	107	-	1.558
Percentage (in %)	1,091	26,765	0	14,441592	50,834403	6,8677792	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,076	1,874	-	1,011	3,558	0,481	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	0,362	1,188	-	1,33	2,23	0,18	-	5,29
<u>Drimmelen 332</u>								
Lasten (x1000 euro's)	69	50	-	-	406	-	-	525
Percentage (in %)	13,143	9,524	0	0	77,333333	0	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,920	0,667	-	-	5,413	-	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	4,364	0,423	-	-	3,39	-	-	8,18
<u>Alphen-Chaam 335</u>								

Lasten (x1000 euro's)	7	14	-	41	63	16	-	141
Percentage (in %)	4,965	9,929	0	29,078014	44,680851	11,347518	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,348	0,695	-	2,035	3,128	0,794	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	1,648	0,441	-	2,68	1,96	0,30	-	7,03
Gemeenten in stedelijke regio Eindhoven								
Best 234								
Lasten (x1000 euro's)	97	154	-	180	609	460	-	1.500
Percentage (in %)	6,467	10,267	0	12	40,6	30,666667	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,453	0,719	-	0,840	2,842	2,147	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	2,147	0,456	-	1,11	1,78	0,81	-	6,30
Eersel 241								
Lasten (x1000 euro's)	307	112	39	4	3	204	-	669
Percentage (in %)	45,889	16,741	5,8295964	0,5979073	0,4484305	30,493274	0	100
Ratio (verhouding onderling)	3,212	1,172	0,408	0,042	0,031	2,135	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	15,236	0,743	2,35	0,06	0,02	0,81	-	19,21
Eindhoven 242								
Lasten (x1000 euro's)	1.643	8.718	22.348	910	1.025	7.400	-	42.044
Percentage (in %)	3,908	20,735	53,153839	2,1643992	2,4379222	17,600609	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,274	1,451	3,721	0,152	0,171	1,232	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	1,297	0,920	21,42	0,20	0,11	0,47	-	24,41
Nuenen, Gerwen en Nederwetten 253								
Lasten (x1000 euro's)	247	32	-	-	421	247	-	947
Percentage (in %)	26,082	3,379	0	0	44,456177	26,082365	0	100
Ratio (verhouding onderling)	1,826	0,237	-	-	3,112	1,826	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	8,660	0,150	-	-	1,95	0,69	-	11,45
Oirschot 254								
Lasten (x1000 euro's)	11	330	-	73	396	27	-	837
Percentage (in %)	1,314	39,427	0	8,7216249	47,311828	3,2258065	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,092	2,760	-	0,611	3,312	0,226	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	0,436	1,750	-	0,80	2,07	0,09	-	5,15
Someren 259								
Lasten (x1000 euro's)	-	118	-	17	372	285	-	792
Percentage (in %)	-	14,899	0	2,1464646	46,969697	35,984848	0	100
Ratio (verhouding onderling)	-	1,043	-	0,150	3,288	2,519	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	0,661	-	0,20	2,06	0,95	-	3,87
Son en Breugel 260								
Lasten (x1000 euro's)	32	63	-	114	466	263	-	938
Percentage (in %)	3,412	6,716	0	12,153518	49,680171	28,03838	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,239	0,470	-	0,851	3,478	1,963	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	1,133	0,298	-	1,12	2,18	0,74	-	5,47

<u>Valkenswaard 265</u>								
Lasten (x1000 euro's)	37	369	-	2.505	597	585	-	4.093
Percentage (in %)	0,904	9,015	0	61,202052	14,585878	14,292695	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,063	0,631	-	4,284	1,021	1,000	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	0,300	0,400	-	5,64	0,64	0,38	-	7,36
<u>Veldhoven 266</u>								
Lasten (x1000 euro's)	66	353	-	41	1.020	2.609	134	4.223
Percentage (in %)	1,563	8,359	0	0,9708738	24,153445	61,780725	3,1730997	100
Ratio (verhouding onderling)	0,109	0,585	-	0,068	1,691	4,325	0,222	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	0,519	0,371	-	0,09	1,06	1,63	6,57	10,24
<u>Waalre 268</u>								
Lasten (x1000 euro's)	-	17	-	44	261	-	-	322
Percentage (in %)	-	5,280	0	13,664596	81,055901	0	0	100
Ratio (verhouding onderling)	-	0,370	-	0,957	5,674	-	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	0,234	-	1,26	3,55	-	-	5,05
<u>Heeze-Leende 311</u>								
Lasten (x1000 euro's)	-	129	-	-	245	127	-	501
Percentage (in %)	-	25,749	0	0	48,902196	25,349301	0	100
Ratio (verhouding onderling)	-	1,802	-	-	3,423	1,774	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	1,143	-	-	2,14	0,67	-	3,96
<u>Reusel-De Mierden 314</u>								
Lasten (x1000 euro's)	-	76	-	49	244	70	-	439
Percentage (in %)	-	17,312	0	11,161731	55,580866	15,94533	0	100
Ratio (verhouding onderling)	-	1,212	-	0,781	3,891	1,116	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	0,768	-	1,03	2,44	0,42	-	4,66
<u>Cranendonck 327</u>								
Lasten (x1000 euro's)	-	56	-	35	468	734	8	1.301
Percentage (in %)	-	4,304	0	2,6902383	35,972329	56,41814	0,6149116	100
Ratio (verhouding onderling)	-	0,301	-	0,188	2,518	3,949	0,043	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	0,191	-	0,25	1,58	1,49	1,27	4,78
<u>Bergeijk 336</u>								
Lasten (x1000 euro's)	-	214	-	-	273	511	-	998
Percentage (in %)	-	21,443	0	0	27,354709	51,202405	0	100
Ratio (verhouding onderling)	-	1,501	-	-	1,915	3,584	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	0,952	-	-	1,20	1,35	-	3,50
<u>Bladel 337</u>								
Lasten (x1000 euro's)	238	59	-	-	560	15	-	872
Percentage (in %)	27,294	6,766	0	0	64,220183	1,7201835	0	100
Ratio (verhouding onderling)	1,911	0,474	-	-	4,495	0,120	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	9,062	0,300	-	-	2,82	0,05	-	12,22

Geldrop-Mierlo 345

Lasten (x1000 euro's)	183	368	-	491	787	879	-	2.708
Percentage (in %)	6,758	13,589	0	18,131462	29,062038	32,45938	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,473	0,951	-	1,269	2,034	2,272	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	2,244	0,603	-	1,67	1,27	0,86	-	6,65

Gemeenten in stedelijke regio HelmondAsten 232

Lasten (x1000 euro's)	-	334	-	9	229	177	-	749
Percentage (in %)	-	44,593	0	1,2016021	30,574099	23,631509	0	100
Ratio (verhouding onderling)	-	3,121	-	0,084	2,140	1,654	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	1,979	-	0,11	1,34	0,62	-	4,06

Boekel 235

Lasten (x1000 euro's)	-	27	-	10	161	61	-	259
Percentage (in %)	-	10,425	0	3,8610039	62,162162	23,552124	0	100
Ratio (verhouding onderling)	-	0,730	-	0,270	4,351	1,649	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	0,463	-	0,36	2,73	0,62	-	4,17

Deurne 239

Lasten (x1000 euro's)	-	251	-	137	261	959	5	1.613
Percentage (in %)	-	15,561	0	8,4934904	16,181029	59,454433	0,3099814	100
Ratio (verhouding onderling)	-	1,089	-	0,595	1,133	4,162	0,022	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	0,691	-	0,78	0,71	1,57	0,64	4,40

Helmond 248

Lasten (x1000 euro's)	1.710	2.634	-	198	2.719	3.584	581	11.426
Percentage (in %)	14,966	23,053	0	1,7328899	23,796604	31,367058	5,0848941	100
Ratio (verhouding onderling)	1,048	1,614	-	0,121	1,666	2,196	0,356	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	4,969	1,023	-	0,16	1,04	0,83	10,52	18,54

Gemert-Blakel 309

Lasten (x1000 euro's)	74	757	-	436	411	399	-	2.077
Percentage (in %)	3,563	36,447	0	20,991815	19,788156	19,2104	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,249	2,551	-	1,469	1,385	1,345	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	1,183	1,617	-	1,93	0,87	0,51	-	6,11

Laarbeek 312

Lasten (x1000 euro's)	141	70	-	-	384	49	-	644
Percentage (in %)	21,894	10,870	0	0	59,627329	7,6086957	0	100
Ratio (verhouding onderling)	1,533	0,761	-	-	4,174	0,533	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	7,269	0,482	-	-	2,61	0,20	-	10,57

Gemeenten in stedelijke regio 's-HertogenboschMaasdriel 108

Lasten (x1000 euro's)	6	71	-	9	443	65	61	655
Percentage (in %)	0,916	10,840	0	1,3740458	67,633588	9,9236641	9,3129771	100
Ratio (verhouding onderling)	0,064	0,759	-	0,096	4,734	0,695	0,652	7,00

Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	0,304	0,481	-	0,13	2,97	0,26	19,27	23,41
<u>Zaltbommel 122</u>								
Lasten (x1000 euro's)	17	645	-	-	420	165	-	1.247
Percentage (in %)	1,363	51,724	0	0	33,680834	13,231756	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,095	3,621	-	-	2,358	0,926	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	0,453	2,295	-	-	1,48	0,35	-	4,57
<u>Aalburg 231</u>								
Lasten (x1000 euro's)	-	223	-	7	193	38	3	464
Percentage (in %)	-	48,060	0	1,5086207	41,594828	8,1896552	0,6465517	100
Ratio (verhouding onderling)	-	3,364	-	0,106	2,912	0,573	0,045	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	2,133	-	0,14	1,82	0,22	1,34	5,65
<u>Boxtel 237</u>								
Lasten (x1000 euro's)	440	156	-	105	547	10	-	1.258
Percentage (in %)	34,976	12,401	0	8,3465819	43,481717	0,7949126	0	100
Ratio (verhouding onderling)	2,448	0,868	-	0,584	3,044	0,056	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	11,612	0,550	-	0,77	1,91	0,02	-	14,86
<u>Haaren 247</u>								
Lasten (x1000 euro's)	-	17	-	19	7	21	-	64
Percentage (in %)	-	26,563	0	29,6875	10,9375	32,8125	0	100
Ratio (verhouding onderling)	-	1,859	-	2,078	0,766	2,297	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	1,179	-	2,74	0,48	0,87	-	5,26
<u>s-Hertogenbosch 249</u>								
Lasten (x1000 euro's)	3.382	4.643	-	2.307	3.665	7.573	41	21.611
Percentage (in %)	15,649	21,484	0	10,675119	16,958956	35,04234	0,1897182	100
Ratio (verhouding onderling)	1,095	1,504	-	0,747	1,187	2,453	0,013	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	5,196	0,953	-	0,98	0,74	0,93	0,39	9,20
<u>Heusden 250</u>								
Lasten (x1000 euro's)	61	460	-	137	977	1.292	-	2.927
Percentage (in %)	2,084	15,716	0	4,6805603	33,378886	44,140758	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,146	1,100	-	0,328	2,337	3,090	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	0,692	0,697	-	0,43	1,46	1,17	-	4,45
<u>Sint-Michiëlgesteel 258</u>								
Lasten (x1000 euro's)	240	312	-	45	464	52	-	1.113
Percentage (in %)	21,563	28,032	0	4,0431267	41,689128	4,6720575	0	100
Ratio (verhouding onderling)	1,509	1,962	-	0,283	2,918	0,327	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	7,159	1,244	-	0,37	1,83	0,12	-	10,73
<u>Vught 267</u>								
Lasten (x1000 euro's)	-	133	-	418	530	509	-	1.590
Percentage (in %)	-	8,365	0	26,289308	33,333333	32,012579	0	100
Ratio (verhouding onderling)	-	0,586	-	1,840	2,333	2,241	-	7,00

Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	0,371	-	2,42	1,46	0,85	-	5,10
Gemeenten in stedelijke regio Tilburg								
<u>Baarle-Nassau 233</u>								
Lasten (x1000 euro's)	5	17	-	23	205	56	-	306
Percentage (in %)	1,634	5,556	0	7,5163399	66,993464	18,300654	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,114	0,389	-	0,526	4,690	1,281	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	0,543	0,247	-	0,69	2,94	0,48	-	4,90
<u>Gilze en Rijen 245</u>								
Lasten (x1000 euro's)	-	21	-	161	439	34	-	655
Percentage (in %)	-	3,206	0	24,580153	67,022901	5,1908397	0	100
Ratio (verhouding onderling)	-	0,224	-	1,721	4,692	0,363	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	0,142	-	2,27	2,94	0,14	-	5,48
<u>Goirle 246</u>								
Lasten (x1000 euro's)	-	1.016	-	40	471	457	2	1.986
Percentage (in %)	-	51,158	0	2,0140987	23,716012	23,011078	0,1007049	100
Ratio (verhouding onderling)	-	3,581	-	0,141	1,660	1,611	0,007	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	2,270	-	0,19	1,04	0,61	0,21	4,31
<u>Hilvarenbeek 251</u>								
Lasten (x1000 euro's)	64	211	77	174	268	650	-	1.444
Percentage (in %)	4,432	14,612	5,33241	12,049861	18,559557	45,01385	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,310	1,023	0,373	0,843	1,299	3,151	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	1,472	0,648	2,15	1,11	0,81	1,19	-	7,38
<u>Loon op Zand 252</u>								
Lasten (x1000 euro's)	-	95	-	26	408	44	-	573
Percentage (in %)	-	16,579	0	4,5375218	71,204188	7,6788831	0	100
Ratio (verhouding onderling)	-	1,161	-	0,318	4,984	0,538	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	-	0,736	-	0,42	3,12	0,20	-	4,48
<u>Tilburg 263</u>								
Lasten (x1000 euro's)	1.292	8.233	37	4.527	6.190	11.071	-	31.350
Percentage (in %)	4,121	26,262	0,1180223	14,440191	19,744817	35,314195	0	100
Ratio (verhouding onderling)	0,288	1,838	0,008	1,011	1,382	2,472	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	1,368	1,165	0,05	1,33	0,87	0,93	-	5,71
<u>Waalwijk 269</u>								
Lasten (x1000 euro's)	821	1.245	62	72	1.282	1.634	-	5.116
Percentage (in %)	16,048	24,335	1,2118843	1,4073495	25,05864	31,939015	0	100
Ratio (verhouding onderling)	1,123	1,703	0,085	0,099	1,754	2,236	-	7,00
Geijkte ratio (vergelijking Nederland)	5,328	1,080	0,49	0,13	1,10	0,84	-	8,97
Geen informatie over Dongen en Oisterwijk								